

**MONITOR EXPERIMENT FLEXIBILISERING
ONDERWIJSTIJD**
1^e Meting 2011-2012

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

MONITOR EXPERIMENT
FLEXIBILISERING ONDERWIJSTIJD

1^e meting 2011-2012

- eindrapport -

dr. M. de Weerd
drs. P.J. Krooneman

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 – 531 53 15
Fax : +31 (0)20 – 626 51 99

Amsterdam, augustus 2012
Publicatienr. 2150-1

© 2012 Regioplan, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan.

Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

INHOUDSOPGAVE

Managementsamenvatting	I
1 Inleiding	1
1.1 Inleiding.....	1
1.2 Start met flexibele onderwijstijden	1
1.3 Initiatief, motivatie en voorbereiding	3
1.4 Onderwijsconcepten	5
1.5 Combinatie onderwijs en kinderopvang.....	6
1.6 Het leerlingaantal en klassen/groepen	7
2 Praktische vormgeving en knelpunten	9
2.1 Inleiding.....	9
2.2 Flexibiliteit en onderwijstijd	9
2.3 Gevolgen voor de organisatie van het personeel	14
2.4 Bekostiging.....	15
2.5 Knelpunten	16
3 Effecten van flexibele onderwijstijden op onderwijskwaliteit	19
3.1 Inleiding.....	19
3.2 Afspraken: toezicht en onderzoek door de Inspectie.....	19
3.3 Kenmerken van de zeven experimentescholen.....	20
3.4 Toezicht en onderzoeksactiviteiten per school	21
3.5 Voorlopige bevindingen	22
3.6 Kwaliteit volgens ouders	23
4 Ontwikkelingen in het gebruik van kinderopvang	25
4.1 Inleiding.....	25
4.2 Gebruik van kinderopvang.....	25
4.3 Ontwikkeling in gebruik bso	27
5 Arbeidsparticipatie.....	29
5.1 Arbeidsparticipatie.....	29
6 Beoordeling van flexibele onderwijstijd	33
6.1 Inleiding.....	33
6.2 Ouders	33
6.3 Personeel	36
Bijlage 1 Respons	43

MANAGEMENTSAMENVATTING

Het experiment flexibele onderwijstijden

Op 17 mei 2011 werd de beleidsregel experiment flexibiliseren onderwijstijd gepubliceerd. Doel van het experiment is bij een aantal scholen te onderzoeken wat de effecten zijn van het verder flexibiliseren van de onderwijstijd. Het experiment begon op 1 augustus 2011 en duurt drie schooljaren. Het experiment wordt nauwlettend gevolgd; voor u ligt het verslag over het eerste jaar.

In het experiment wordt scholen in het basisonderwijs de mogelijkheid geboden onderwijs dat in de zomervakantie wordt gegeven mee te laten tellen als onderwijstijd en af te wijken van het maximum aantal van zeven 4-daagse schoolweken. Aanvankelijk ging het om maximaal tien scholen. Na de wijziging van de beleidsregel van 21 juni 2012 konden maximaal vijftien basisscholen aan het experiment deelnemen. Scholen konden zich via een aanmeldingsformulier opgeven voor deelname aan het experiment. Op basis van het aanmeldingsformulier en begeleidende documenten (in ieder geval instemming van de medezeggenschapsraad) werd bepaald of de betreffende school daadwerkelijk in aanmerking kwam voor deelname. Vervolgens werden de scholen bezocht door de begeleiders van het experiment en werd een experimenteerplan opgesteld. Op grond van het experimenteerplan gaf de minister van OCW vervolgens een beschikking af.

In augustus 2011 gingen zeven scholen van start in de eerste tranche van het experiment flexibele onderwijstijd. Al snel werd duidelijk dat er grote verschillen bestaan tussen de uitgangsposities van de scholen en de wijze waarop de scholen invulling geven aan flexibele onderwijstijden. Bovendien blijken de scholen die experimenteren met onderwijstijd ook op onderwijsinhoudelijke punten te verschillen van veel andere scholen die niet aan het experiment deelnemen.

Praktische vormgeving van nieuwe onderwijstijden

Zes van de zeven experimentenscholen hebben inmiddels in meer of mindere mate flexibele onderwijstijden gerealiseerd. Het experiment flexibele onderwijstijden heeft geleid tot een zeer gevarieerde vormgeving van onderwijstijden. Die variatie is er niet alleen tussen de experimentenscholen, maar ook binnen de experimentenscholen. Een aantal scholen biedt meerdere flexibele arrangementen.

Er wordt niet alleen gebruikgemaakt van de mogelijkheid om een 4-daagse schoolweek of flexibele vakanties aan te bieden, maar er wordt ook flexibiliteit in begin- en eindtijden per dag geboden.

Elk van de experimentenscholen biedt naast een of meer arrangementen met flexibele onderwijstijden een basisarrangement waarin reguliere schooltijden (op vijf van de zes scholen volgens het 5-gelijkedagenmodel) en school-

vakanties worden gevolgd. Een substantieel deel van de leerlingen van de experimentenscholen maakt gebruik van zo'n basisarrangement.

Vier van de zes experimentenscholen zijn gestart als school met flexibele onderwijstijden. Zij hebben niet eerst als reguliere school bestaan. Twee van de zes experimentenscholen waren wel eerst een school met reguliere schooltijden en vakanties.

Op vier van de zes scholen lunchen de leerlingen op school. De lunchtijd varieert sterk, net als de invulling daarvan. In alle gevallen is er onderwijspersoneel bij de lunch aanwezig.

Er zijn grote verschillen tussen de (vrijwillige) ouderbijdragen die de scholen vragen, uiteenlopend van geen ouderbijdrage tot een ouderbijdrage van 500 euro per jaar. Daarnaast vraagt een aantal scholen om een stevige lunchbijdrage. Op de betreffende scholen wordt de lunch door de school verzorgd. Op twee scholen is het gebruik kunnen maken van een flexibel onderwijsarrangement gekoppeld aan het gebruik van buitenschoolse opvang die door de school zelf wordt aangeboden.

Knelpunten

De knelpunten die alle scholen ervaren wat betreft flexibele onderwijstijden hangen samen met de onderwijs-cao en met name het recht dat onderwijspersoneel heeft op twaalf weken vakantie per jaar. Dat levert in het geval van flexibele onderwijstijden problemen op bij het inroosteren van personeel.

Die scholen die onderwijs en kinderopvang in meerdere of mindere mate (willen) integreren, ervaren de verschillende eisen die gesteld worden vanuit onderwijs en kinderopvang aan bijvoorbeeld groepsgrootte als een knelpunt. Ook de gescheiden geldstromen voor onderwijs en kinderopvang worden door hen als knelpunt ervaren.

Een organisatorisch probleem dat een deel van de experimentenscholen ervaart heeft betrekking op het plannen van personeelsbijeenkomsten.

Effect van de invoering van nieuwe onderwijstijden op het onderwijs

Op alle scholen lijken leerlingen minimaal 940 uur onderwijs te ontvangen. Met betrekking tot de kwaliteit van het onderwijs stelt de Inspectie van het Onderwijs vast dat het op dit moment nog te vroeg is om daarover uitspraken te kunnen doen, aangezien een deel van de scholen nog maar net van start is gegaan. Het algemene beeld is volgens de Inspectie niet negatief. De ontwikkeling van de kwaliteit zal het komend jaar goed worden gemonitord. De ouders zijn zeer positief over de kwaliteit van het onderwijs.

Effect op gebruik en kosten van kinderopvang

Door de zeer verschillende wijzen waarop de experimentenscholen invulling geven aan flexibele onderwijstijden, de mate van integratie van onderwijs en kinderopvang, het geringe aantal kinderen dat gebruikmaakt van flexibele onderwijstijden en het feit dat een groot deel van deze kinderen voordat zij naar een van de experimentenscholen gingen nog geen vier jaar oud was, maakt het onmogelijk om uitspraken te doen over het effect van flexibele

onderwijstijden op het gebruik van en de kosten voor het Rijk voor kinderopvang.

Effect op arbeidsparticipatie

Ook het effect van flexibele onderwijstijden op arbeidsparticipatie laat zich als gevolg van de variatie tussen de scholen en de beperkte omvang van het aantal ouders dat voor hun kinderen gebruikmaakt van flexibele onderwijstijden niet vaststellen. Op basis van kwalitatievere gegevens ontstaat de indruk dat de flexibele onderwijstijden in elk geval geen negatieve invloed hebben op arbeidsparticipatie. Er zijn wel ouders die aangeven dat zij als gevolg van de flexibele onderwijstijden de gelegenheid hebben om meer uren te werken, maar dat geldt dan vooral voor de ouders van de scholen waar een sluitend dagarrangement wordt aangeboden.

De beoordeling van nieuwe onderwijstijden door verschillende betrokkenen

De verschillende betrokkenen zijn zeer positief over de nieuwe onderwijstijden. Met positiefst zijn ouders. Zij beoordelen de verschillende aspecten van flexibele onderwijstijden (begin- en eindtijd, lunch/middagpauze en mogelijkheden om vakantie te plannen) van de school van hun kinderen vrijwel unaniem (zeer) positief.

Daarnaast zijn de ouders voor het overgrote deel van mening dat zij hun werk en hun gezinsleven als gevolg van de flexibele tijden beter kunnen organiseren, er minder stress is in het gezin en de ouders meer tijd hebben voor hun kinderen.

Ook onderwijspersoneel van de experimentescholen is overwegend positief. Het minst tevreden is het onderwijspersoneel over de werkdruk en over de pauzemogelijkheden. Tussen de 15 en 20 procent van het onderwijspersoneel is hier ontevreden over. Toch is ook op deze punten meer dan de helft van het personeel wel tevreden.

Op vijf van de zes scholen met flexibele onderwijstijden is het personeel unaniem of grotendeels van mening dat ook leerlingen vooral voordelen van flexibele onderwijstijden ondervinden en dat de effectieve onderwijstijd als gevolg van flexibele onderwijstijden is toegenomen.

1 INLEIDING

1.1 Inleiding

Op 17 mei 2011 werd de beleidsregel experiment flexibiliseren onderwijstijd gepubliceerd. Met deze beleidsregel wordt scholen in het basisonderwijs de mogelijkheid geboden onderwijs dat in de zomervakantie wordt gegeven mee te laten tellen als onderwijstijd en af te wijken van het maximum aantal van zeven 4-daagse schoolweken.¹

Scholen konden zich via een aanmeldingsformulier opgeven voor deelname aan het experiment. Op basis van het aanmeldingsformulier en begeleidende documenten (in ieder geval instemming van de medezeggenschapsraad) werd bepaald of de betreffende school daadwerkelijk in aanmerking kwam voor deelname. Vervolgens werden de scholen bezocht door de begeleiders van het experiment en werd een experimenteerplan opgesteld.² Op grond van het experimenteerplan gaf de minister van OCW vervolgens een beschikking af.

In augustus 2011 gingen zeven scholen van start in de eerste tranche van het experiment flexibele onderwijstijd. Al snel werd duidelijk dat er grote verschillen bestaan tussen de uitgangsposities van de scholen en de wijze waarop de scholen invulling geven aan flexibele onderwijstijden. Bovendien blijken de scholen die experimenteren met onderwijstijd ook op onderwijsinhoudelijke punten te verschillen van veel andere scholen die niet aan het experiment deelnemen. Om die reden beschrijven we in dit hoofdstuk de achtergronden van de experimentenscholen.

1.2 Start met flexibele onderwijstijden

De zeven experimentenscholen die in augustus 2011 in de eerste tranche van het experiment flexibele onderwijstijden zijn gestart, verschillen op een aantal punten van elkaar. Een van die punten betreft het moment waarop en de situatie van waaruit zij met flexibele onderwijstijden zijn gestart.

Drie van de scholen die aan het experiment deelnemen, zijn scholen die eerst volgens reguliere onderwijstijden werkten. Dat betreft Bikube, Laterna Magica en Sterrenschool Apeldoorn. Twee van deze scholen verschilden van veel andere scholen: Sterrenschool Bikube was eerst kantoortijdschool Bikube en verschilt van veel andere scholen doordat zij al in een heel vroeg stadium buitenschoolse opvang had geïntegreerd. Laterna Magica is bijzonder, omdat

¹ Aanvankelijk ging het om maximaal tien scholen. Na de wijziging van de beleidsregel van 21 juni 2012 kunnen maximaal vijftien basisscholen aan het experiment deelnemen.

² De begeleiders zijn Jan Littink van Leeuwendaal VOS/ABB en Job van Velsen van Etuconsult.

zij er sinds de start in 2007 aan werkt om een Integraal Kindcentrum te worden en in een gebouw is gehuisvest dat daarop is ingericht. Sterrenschool Apeldoorn was aanvankelijk de Comeniuschool, een reguliere basisschool.

Vier van de zeven experimentscholen werken sinds hun start met flexibele onderwijstijden: Casa, De School, de Parapluschool en Sterrenschool Zevenaar.

Drie van de zeven scholen in het experiment zijn nieuwe scholen. Ze bestaan bij de start van het experiment minder dan twee jaar. Het gaat om Casa, de Parapluschool en Sterrenschool Zevenaar.³

Tabel 1.1 Achtergrond van de scholen in het experiment I

	Eerst reguliere onderwijstijd	Invoering flexibele ow-tijd
Bikube	Ja	Augustus 2011
Casa	N.v.t.	Augustus 2011
De School	Nee	Augustus 2008
Laterna Magica	Ja	Uitgesteld
Parapluschool	Nee	Augustus 2010
Sterrenschool Apeldoorn	Ja	Augustus 2010
Sterrenschool Zevenaar	N.v.t.	Januari 2011

Vijf van de experimentscholen, Bikube, Laterna Magica, de Parapluschool, Sterrenschool Apeldoorn en Sterrenschool Zevenaar, maken deel uit van bestaande besturen. Het gaat om besturen met een omvang uiteenlopend van 13 tot 29 scholen.

De Casaschool en De School zijn vanuit nieuw gevormde besturen opgericht. Er maken geen andere scholen deel uit van deze besturen.

Alle scholen die in de eerste tranche van het experiment van start zijn gegaan, zijn openbare of algemeen bijzondere scholen.

³ De Parapluschool en Sterrenschool Zevenaar zijn vooralsnog dislocaties.

Tabel 1.2 Achtergrond van de scholen in het experiment II

	Bestuursgrootte	Denominatie	Vestigingsplaats
Bikube	23	Openbaar	Hoofddorp, Noord-Holland
Casa	1	Algemeen bijzonder	Pijnacker, Zuid-Holland
De School	1	Algemeen bijzonder	Zandvoort, Noord-Holland
Laterna Magica	17	Openbaar	Amsterdam, Noord-Holland
Parapluschool	13	Openbaar	Ede, Gelderland
Sterrenschool Apeldoorn	29	Openbaar	Apeldoorn, Gelderland
Sterrenschool Zevenaar	15	Openbaar	Zevenaar, Gelderland

1.3 Initiatief, motivatie en voorbereiding

Het initiatief tot de invoering van flexibele onderwijstijden ligt in een aantal gevallen bij het bestuur, in een aantal gevallen bij schooldirectie en bestuur en in twee gevallen bij privépersonen.

Bij twee van de scholen wordt op basis van onderwijsinhoudelijke argumenten gewerkt met flexibele onderwijstijden: dat betreft De School en Casa, de twee scholen die door privépersonen zijn opgericht. Op deze scholen volgt de wens tot flexibele onderwijstijden uit het onderwijsconcept. Het onderwijsconcept kan niet volwaardig functioneren zonder flexibele onderwijstijden.

Goed, volledig Montessorionderwijs zoals het bedoeld is door Maria Montessori is eigenlijk alleen mogelijk op lange dagen. Er bestaat in de Montessoripedagogiek/ filosofie geen scheiding zoals wij die in Nederland kennen, tussen school en opvangactiviteiten.

- Ontwikkeling vindt de hele dag door plaats. Montessorionderwijs is 'Education for life'. De hele dag door ontwikkelen kinderen hun keuzevrijheid en verantwoordelijkheid. Kinderen kunnen/willen en zijn in staat tot veel leren. Naast de lessen voor 'het leven' doen Montessorikinderen ook meer kennis op dan kinderen in het reguliere onderwijs doordat zijzelf invloed hebben op hun eigen leerproces.

Bron: <http://www.casaschool.nl/all-day-all-year/totaalpakket>

Bij de overige scholen is het werken met flexibele onderwijstijden ingegeven door de combinatie van een terugloop van het aantal leerlingen en de wens om met innovatief onderwijs en flexibele onderwijstijden aantrekkelijker te worden voor een grotere groep ouders en leerlingen.

De voorbereidingstijd die de invoering van flexibele onderwijstijden per school heeft gekost, verschilt aanmerkelijk. Casa en De School zijn het langst bezig geweest met de voorbereidingen. Het gaat hierbij om een periode van jaren. Dat is voor een belangrijk deel terug te voeren op het feit dat dit gepaard ging met het stichten van een nieuwe school.

Ook Sterrenschool Apeldoorn is zo'n twee jaar bezig geweest met de voorbereidingen voordat zij flexibele schooltijden aan ging bieden. Eerst is vanuit de school en de kinderopvang deelgenomen aan de ontwikkeling van het concept Sterrenschool 2.0 in de werkgroepen van de Argumentenfabriek. In de voorbereidingen op de ontwikkeling van de eigen Sterrenschool heeft deze school met een groep medewerkers uit het onderwijs en de kinderopvang een scholingstraject van een jaar gevolgd. Het gaat om een scholingstraject dat speciaal voor de Sterrenschool is ontwikkeld door de Katholieke Pabo Zwolle.

Sterrenschool Zevenaar en de Parapluschool hebben een onderwijsconcept uitgebouwd en daar personeel bij gezocht. Het bestuur van Sterrenschool Zevenaar is op zoek gegaan naar een directeur die een school volgens het Sterrenschoolconcept neer zou zetten. Deze school is in een nieuwbouwwijk van Zevenaar gevestigd in een nieuw gebouw. De school is in januari 2011 van start gegaan met de directrice, een leerkracht en een leerkrachtondersteuner.

De Parapluschool is gevestigd in een lokaal van een bestaande school en ging van start met een leerkracht.

Bikube heeft in het jaar voorafgaand aan het experiment in samenspraak met het bestuur besloten om over te gaan op het Sterrenschoolconcept en flexibele onderwijstijden aan te gaan bieden.

Tabel 1.3 Initiatief, motivatie en voorbereiding

	Initiatief	Motivatie	Vorbereidingstijd
Bikube	Bestuur en schooldirectie	Krimp en vervolgstap op het concept kantoortijdschool	< 1 jaar
Casa	3 leerkrachten	Echt montessori-onderwijs aanbieden	> 3 jaar
De School	Privépersoon	Inhoudelijk	> 3 jaar
Laterna Magica	Bestuur en directie	Vanuit ikc-gedachte	N.v.t.
Parapluschool	Bestuur	Krimp en inhoudelijk	> 2 jaar
Sterrenschool Apeldoorn	Schooldirectie en bestuur	Krimp en inhoudelijk	> 2 jaar
Sterrenschool Zevenaar	Bestuur	Krimp en inhoudelijk	> 2 jaar

Op de bestaande scholen moesten niet alleen de personeelsleden meegenomen worden in de ontwikkeling naar een school met flexibele onderwijstijden, maar ook de ouders.

Op een van de scholen (Laterna Magica) is de overgang naar flexibele onderwijstijden nog niet voltooid (zie kader).⁴

Laterna Magica is opgericht in 2007 en beoogde van meet af aan zich te ontwikkelen tot een integraal kindcentrum (ikc). De startdatum van het icc was afhankelijk van het moment waarop het nieuwe schoolgebouw kon worden betrokken. Dat was het geval op 1 november 2011. Vanaf die datum werd niet langer alleen onderwijs aangeboden, maar is Laterna Magica een kindcentrum voor 0-12-jarigen dat dagelijks is geopend van 07.30 tot 18.30 uur. Er wordt gewerkt vanuit één visie en vanuit één leiding. Onderwijs en opvang worden geïntegreerd aangeboden. De voorbereiding tot het icc heeft ongeveer een jaar in beslag genomen. Het plan was om op datzelfde moment over te gaan naar het 5-gelijkedagenmodel en van daaruit de dag te gaan ritmiseren. Er werd vanuit de medezeggenschapsraad een enquête opgesteld waarin ouders de mogelijkheid kregen zich uit te spreken over de overgang naar het 5-gelijkedagenmodel. Afgesproken werd dat ten minste 67 procent van de ouders zou instemmen met het 5-gelijkedagenmodel. Dat percentage is niet gehaald (het aantal voorstemmers was 63,5%). Veel ouders vragen regelmatig wanneer wordt overgegaan op nieuwe en flexibele tijden. Om die reden gaat de directeur het komend schooljaar (2012-2013) opnieuw in overleg met de MR en wordt bekeken welke stappen men op het gebied van flexibele tijden wil en kan zetten.

1.4 Onderwijsconcepten

Op zes van de zeven experimentscholen is de invoering van flexibele schooltijden gecombineerd met de invoering van een onderwijsconcept met individuele leerroutes die worden afgestemd op de ontwikkeling van het kind. Een uitzondering daarop vormt Sterrenschool Bikube. Deze school werkt vooralsnog volgens een leerstofjaarklassensysteem.

Er wordt vanuit verschillende onderwijsconcepten gewerkt; een van de experimentscholen is een montessorischool. Andere concepten die gehanteerd worden zijn: 'integraal en adaptief onderwijs' vanuit thema's, 'natuurlijk leren' en het Sterrenschoolconcept waarin 5 Sterren centraal staan:

1. de school is het hele jaar open;
2. kinderen leren in één klimaat;
3. maatwerk voor ieder kind;
4. nadruk op rekenen, taal en lezen;
5. binding met de buurt.

Overigens zijn op twee van de drie Sterrenscholen nog niet alle sterren gerealiseerd. Zij zijn bijvoorbeeld nog niet het hele jaar open. Voor vrijwel alle scholen geldt dat zij hun concept nog aan het uitbouwen zijn.

Daar waar op de Sterrenscholen de nadruk op rekenen, taal en lezen wordt gelegd, wordt op de vier andere experimentscholen (Casa, De School, Laterna

⁴ Om deze reden wordt Laterna Magica in de volgende hoofdstukken buiten beschouwing gelaten.

Magica en de Parapluschool) juist de nadruk gelegd op de brede ontwikkeling van het kind.

De School in Zandvoort over het onderwijs dat zij biedt:

Het onderwijs is georganiseerd rond thema's. Aan elk thema besteden we tien weken. Per jaar komen er vijf thema's aan de orde, elk uit een andere groep: aardrijkskunde, geschiedenis, cultuur, techniek en natuur. Binnen deze thema's worden veel traditionele vakken geïntegreerd. Denk hierbij aan Engels, begrijpend lezen, woordenschat, biologie. Er zijn in totaal twintig thema's. In een schoolloopbaan van acht jaar, volgen leerlingen dus twee keer hetzelfde thema; de tweede keer natuurlijk op een ander niveau.

Door onze manier van werken besteden we – naast rekenen & wiskunde en bewegingsonderwijs – ruime aandacht aan *alle* kerndoelen op de gebieden van Nederlands, Engels, oriëntatie op jezelf en de wereld en kunstzinnige oriëntatie. Dus ook veel aandacht voor bijvoorbeeld techniek, natuur, geschiedenis, aardrijkskunde, cultuur, biologie. Dat is bijzonder, zeker sinds er een overmatige aandacht is voor rekenen, begrijpend lezen en spelling, getuige een artikel in dagblad Trouw '[De aarde vergaat, maar we kunnen wel goed spellen](#)'.

Vanaf het niveau van ongeveer groep 4, werken leerlingen met de methode Alles in 1. Deze methode werkt de thema's prachtig uit met een grote variatie in leervormen en op zes verschillende niveaus.

Deze manier van leren wordt 'integraal en adaptief onderwijs' genoemd.

Bron: <http://www.deschool.nl/over-de-school/thematisch-onderwijs/>

1.5 Combinatie onderwijs en kinderopvang

De scholen in het experiment verschillen van elkaar met betrekking tot de mate waarin wordt samengewerkt met de buitenschoolse opvang. Dat loopt uiteen van nauwelijks enige samenwerking tot volledige inhoudelijke integratie van onderwijs en buitenschoolse opvang. In dat laatste geval is er sprake van een integraal ontwikkelingsprogramma waarbinnen binnenschools en buitenschools leren volledig met elkaar verweven zijn.

Sterrenschool Zevenaar werkt nauwelijks samen met de buitenschoolse opvang. De directeur van de school is daar ontevreden over. Er zijn verschillende pogingen gedaan om in samenwerking met de buitenschoolse opvang die naast de school is gelegen nieuwe initiatieven te ontplooiën, maar de school krijgt daarin steeds nul op rekest. Sterrenschool Zevenaar overweegt nu om zich te richten op een andere buitenschoolse opvang die zich op een grotere afstand van de school bevindt, maar waar verschillende leerlingen van de school naartoe gaan. De verwachting is dat die organisatie wel bereid is om gezamenlijke initiatieven te ontplooiën.

Op Bikube en Sterrenschool Apeldoorn is sprake van pedagogische afstemming tussen onderwijs en bso. Er worden geen onderwijsactiviteiten ondernomen in de buitenschoolse opvang. Wel is een deel van de pedagogisch medewerkers ook werkzaam op de school als onderwijsassistent of leerkrachtondersteuner.

Bij de oudergesprekken die op Sterrenschool Apeldoorn gevoerd worden, is zowel inbreng vanuit het onderwijs als vanuit de bso (indien een leerling gebruikmaakt van bso). Op deze school zijn nu een manager onderwijs en een manager buitenschoolse opvang actief. In de toekomst zou men deze functies bij voorkeur integreren, waardoor één manager verantwoordelijk wordt voor zowel buitenschoolse opvang als voor het onderwijs.

Casa, De School, Laterna Magica en de Parapluschool benadrukken in hun concept dat kinderen zich overal en altijd ontwikkelen. Vanuit die visie lopen het binnenschools leren en buitenschools leren volledig in elkaar over en zijn onderwijs en buitenschoolse opvang inhoudelijk volledig geïntegreerd.

Tabel 1.4 Samenwerking onderwijs en kinderopvang

	Geen	Sterk	Volledig
Bikube		Sterke samenwerking, wel onderscheid tussen binnenschools en buitenschools leren	
Casa			Geen onderscheid tussen binnenschools en buitenschools leren
De School			Geen onderscheid tussen binnenschools en buitenschools leren
Laterna Magica			Geen onderscheid tussen binnenschools en buitenschools leren
Parapluschool			Geen onderscheid tussen binnenschools en buitenschools leren
Sterrenschool Apeldoorn		Sterke samenwerking, wel onderscheid tussen binnenschools en buitenschools leren	
Sterrenschool Zevenaar	Weinig tot geen, samenwerking met bso		

1.6 Het leerlingaantal en klassen/groepen

De grootste scholen in het experiment zijn Laterna Magica (232 leerlingen) Bikube (178 leerlingen) en Sterrenschool Apeldoorn (85 leerlingen).

Twee van de nieuwe scholen (Casa en Sterrenschool Zevenaar) hebben in hun korte bestaan een sterke groei doorgemaakt. De Casaschool die in augustus 2011 van start is gegaan heeft in april 2012 65 leerlingen. Op basis van het aantal aanmeldingen zal de school in september 135 leerlingen tellen. Sterrenschool Zevenaar is van januari 2011 tot juni 2012 gegroeid naar 75 leerlingen). Ook Laterna Magica dat is opgericht in 2007 groeit snel. De Parapluschool groeit eveneens en heeft inmiddels 26 kinderen. De School die in augustus 2008 is gestart, telt inmiddels 54 leerlingen.

Bikube is de enige experimentschool die volgens een jaarklassensysteem werkt. Deze school heeft leerlingen in de groepen 1 tot en met 8. De overige experimentscholen werken met bouwen. De parapluschool heeft tot nog toe alleen leerlingen in de onderbouw gehad. Casa beschikt tot nog toe alleen over een onderbouw en een middenbouw. De School, Laterna Magica, Sterrenschool Apeldoorn en Sterrenschool Zevenaar hebben een onderbouw, middenbouw en bovenbouw.

Tabel 1.5 Organisatie onderwijs en leerlingenaantal

	Organisatie eenheid	Leerlingenaantal
Bikube	Jaarklassen	178 (II-telling 1-10-2010)
Casa	Onderbouw Middenbouw	65 (april 2012)
De school	Onderbouw Middenbouw Bovenbouw	54 (juni 2012)
Laterna Magica	Onderbouw Middenbouw Bovenbouw	232 (II-telling 1-10-2010)
Parapluschool	Onderbouw	26 (mei 2012)
Sterrenschool Apeldoorn	Onderbouw Middenbouw Bovenbouw	85 (II-telling 1-10-2010)
Sterrenschool Zevenaar	Onderbouw Middenbouw Bovenbouw	75 (juni 2012)

2 PRAKTISCHE VORMGEVING EN KNELPUNTEN

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijven we de wijze waarop de experimentenscholen praktisch vorm geven aan flexibele onderwijstijden (paragraaf 2.2), de gevolgen daarvan voor de organisatie van het personeel (paragraaf 2.3), de kosten (2.4) en de knelpunten die de scholen ondervinden (paragraaf 2.5). Het hoofdstuk gaat over de zes experimentenscholen die daadwerkelijk flexibele onderwijstijden hebben ingevoerd. Laterna Magica, de experimenteschool waar dat tot op dit moment nog niet is gebeurd, wordt buiten beschouwing gelaten.

2.2 Flexibiliteit en onderwijstijd

Op grond van het experiment tot flexibilisering van de onderwijstijd wordt scholen de mogelijkheid geboden om onderwijs dat in de reguliere zomervakantie wordt geboden mee te laten tellen bij de onderwijstijd. Daarnaast mogen de scholen die deelnemen aan het experiment afwijken van het maximale aantal van zeven keer per jaar een 4-daagse schoolweek aanbieden.

De scholen die deelnemen aan het experiment werken alle met arrangementen. Zij bieden ouders de keuze tussen twee of meer pakketten met opties voor schooltijden. Op een aantal scholen maakt het gebruik van buitenschoolse opvang deel uit van de arrangementen. De scholen verschillen van elkaar in de combinatie van arrangementen die worden aangeboden: iedere school biedt een uniek keuzepakket.

De scholen in het experiment hebben met elkaar gemeen dat ze een basisarrangement bieden. In het basisarrangement gaat de leerling vijf dagen per week op vaste tijden naar school en heeft deze vakantie in de reguliere schoolvakanties. Op vrijwel alle experimentenscholen bestaat het basisarrangement uit het 5-gelijkedagenmodel: de vijf schooldagen van de week zijn allemaal even lang en er wordt gewerkt met een rooster waarbij alle kinderen tussen de middag op school blijven en hun lunch eten. Op alle scholen vormt het aantal leerlingen dat gebruikmaakt van het basisarrangement een substantieel deel (zo'n 40%) van de totale leerlingpopulatie.

Tabel 2.1 Arrangementen

	Basis arrangement	Aantal flexibele arrangementen	Maakt bso deel uit van arrangementen
Bikube	Regulier	1	Nee
Casa	5-gelijkedagen	1	Ja
De School	5-gelijkedagen	1	Ja
Parapluschool	5-gelijkedagen	4	Ja
Sterrenschool Apeldoorn	5-gelijkedagen	3	Nee
Sterrenschool Zevenaar	5-gelijkedagen	4	Nee

De experimentscholen bieden op verschillende manieren flexibiliteit onder onderwijstijden:

- per dag met flexibele begin- en eindtijden;
- in de week met de mogelijkheid tot een 4-daagse schoolweek, en;
- over het jaar met de mogelijkheid om in overleg met de school te bepalen wanneer een leerling vakantie opneemt.

In onderstaand overzicht is te zien dat vrijwel alle scholen de mogelijkheid bieden om flexibele vakanties op te nemen. Een aantal scholen biedt ook flexibiliteit op de dag en een aantal biedt de mogelijkheid tot een 4-daagse schoolweek in plaats van een 5-daagse schoolweek.

Tabel 2.2 Flexibiliteit

	Op de dag	In de week	In het jaar	Aantal weken onderwijsaanbod
Bikube	Nee	Nee	Ja (nog beperkt)	< 44 weken
Casa	Nee	Nee	Ja	50 weken
De School	Ja	Ja	Ja	50 weken
Parapluschool	Nee	Nee	Ja	52 weken
Sterrenschool Apeldoorn	Nee	Ja 4 of 5 daags	Ja	52 weken
Sterrenschool Zevenaar	Ja	Ja, 4 of 5 daags	Ja (nog beperkt)	< 44 weken

Flexibilisering van schoolvakanties betekent dat gedurende een groter aantal weken per jaar onderwijs wordt geboden. In praktijk zijn bijna alle scholen toch een week, tussen kerst en oud en nieuw, gesloten.

2.2.1 Flexibiliteit op de dag

Twee van de experimentscholen, De School en Sterrenschool Zevenaar, werken met flexibiliteit op de dag. Voor leerlingen en hun ouders betekent dat, dat begin- en eindtijd per dag kunnen verschillen. Voor de scholen betekent dit een spreiding van het aantal leerlingen over de dag. Op deze manier wordt het beter mogelijk om individuele aandacht voor leerlingen te organiseren. Op het

ene moment zijn er immers minder leerlingen en andere leerlingen aanwezig dan op het andere moment.

Op De School wordt het onderwijs gedurende de hele dag aangeboden. De leerling die gebruikmaakt van het totaalpakket, kan zich op ieder uur van de dag bezighouden met onderwijsgerelateerde zaken. De leerlingen die gebruikmaken van het basispakket zijn van 08.00 uur tot 14.00 uur op school. Er zijn gedurende de hele dag leerkrachten aanwezig. Het aantal leerkrachten en het aantal kinderen dat aanwezig is, varieert gedurende dag.

Met het totaalpakket van De School kan de leerling beginnen en eindigen op de begin- of eindtijd van de 5 blokken waarin de dag is opgedeeld. Leerlingen met het basispakket zijn aanwezig van 08.00 tot 14.00 uur.

Tijd	Soort blok
08.00 tot 10.00	Inloop. Zelfstandig werken/in kleine groepjes. De leerkracht helpt leerlingen bij het maken van het dagplan en geeft waar nodig hulp.
10.00 tot 12.00	Instructie, individueel of groepsgewijs. Groepsactiviteiten en schoolbrede activiteiten.
12.00 tot 14.00	Lunch. In- en uitloop. Zelfstandig werken/in kleine groepjes. De leerkracht helpt leerlingen bij het uitvoeren van het dagplannetje en geeft waar nodig hulp.
14.00 tot 16.00	Instructie, individueel of groepsgewijs. Groepsactiviteiten en schoolbrede activiteiten.
16.00 tot 18.00	Uitloop. Zelfstandig werken/in kleine groepjes. De leerkracht helpt leerlingen bij het uitvoeren van het dagplan(netje) en geeft waar nodig hulp.

Leerlingen in het totaalpakket kunnen hun school- en vrije tijden voor een deel zelf bepalen. Hierbij gelden de volgende regels. Er geldt een minimum onderwijstijd van 940 uur per schooljaar. Een schooljaar loopt van 1 augustus tot 1 augustus. In de persoonlijke kringgesprekken worden vakanties afgesproken.

Bron: www.deschool.nl

Op Sterrenschool Zevenaar worden per leerling de begin- en eindtijden afgesproken. Een leerling kan beginnen om 08.00 uur, 08.30 of 09.00 uur en eindigen om 14.00 uur, 14.30 of 15.00 uur. Er zijn maar weinig kinderen op de Sterrenschool Zevenaar die iedere dag bijvoorbeeld om 08.30 beginnen en om 14.30 klaar zijn. Er wordt veel gebruikgemaakt van de mogelijkheid om per dag te variëren in begin- en eindtijd. Deze vorm van flexibiliteit is overigens ook mogelijk buiten het experiment.

2.2.2 Flexibiliteit in de week

Twee van de zes scholen bieden expliciet de mogelijkheid om te kiezen voor een 4-daagse schoolweek. Op Sterrenschool Apeldoorn gaan kinderen die gebruikmaken van de 4-daagse schoolweek vier dagen in de week naar school, van 08.30 tot 15.30 uur. Op Sterrenschool Zevenaar gaat het om vier schooldagen van 08.00 tot 15.00 uur.

Naast een onderscheid tussen een 4- of 5-daagse schoolweek biedt de Sterrenschool Zevenaar pakketten die variëren in het aantal uren onderwijs dat wekelijks wordt gevolgd. Ouders kunnen voor hun kinderen een pakket afnemen waarin zij meer dan 25 uur onderwijs per week krijgen.

2.2.3 Flexibiliteit in vakantie

Vier van de zes experimentscholen zijn 50 weken of meer open in het jaar en bieden de mogelijkheid om onderwijs te volgen tijdens de reguliere schoolvakanties. Op elk van deze vier scholen geldt dat daarover vooraf afspraken met leerlingen en hun ouders worden gemaakt.

Twee van de experimentscholen die nog beperkt onderwijs tijdens de reguliere schoolvakanties bieden, hebben daarvoor bewust gekozen. De ene school heeft in de voorjaarsvakantie voor het eerst de mogelijkheid geboden om onderwijs te volgen en biedt leerlingen die hebben aangegeven dat zij gebruik willen maken van een flexibel pakket ook in de zomervakantie de mogelijkheid om een week naar school te gaan. Deze school biedt geen flexibiliteit per dag of per week. De andere school heeft ervoor gekozen ouders en leerlingen veel flexibiliteit per dag of per week te bieden. De directeur van deze school wil geleidelijk aan ook onderwijs in de vakanties gaan bieden. In de zomervakantie van juli en augustus 2012 wordt daartoe gedurende een week voor het eerst de mogelijkheid geboden. De mate waarin onderwijsaanbod tijdens de vakanties gerealiseerd zal worden, is afhankelijk van de ontwikkeling van het aantal leerlingen. De directeur heeft begrepen dat het vanaf 100 leerlingen financieel interessant wordt om tussen de 44 en 48 weken open te gaan.

2.2.4 Het aantal uren les

Uit tabel 2.3 valt af te lezen hoeveel uur onderwijs leerlingen per dag, per week of per jaar krijgen.

Tabel 2.3 Aantal uren les

	Per dag	Per week	Per jaar
Bikube	Groep 1 t/m 4 woe: 3,25 uur Groep 1 t/m 4 overig: 5 uur Groep 5 t/m 8 woe: 3,75 uur Groep 5 t/m 8 overig: 5,5 uur	Groep 1 t/m 4 23,25 uur Groep 5 t/m 8 25,75 uur	Gemiddeld 940 uur per jaar (groep 1 t/m 8)
Casa	Basispakket: 5 uur per dag Totaalpakket: minimaal 5 uur per dag	Basispakket: 25 uur Totaalpakket: minimaal 25 uur	Minimaal 940 uur
De School	Basispakket: 5 uur per dag Totaalpakket: flexibel	Basispakket: 25 uur Totaalpakket: flexibel	Minimaal 940 uur
Parapluschool	5,5 uur per dag	27,5 uur per week	Minimaal 940 uur
Sterrenschool Apeldoorn	4-daags arr: 6,25 uur 5-daags arr: 5 uur	25 uur per week	Min 940 max. 970
Sterrenschool Zevenaar	Minimaal 5 uur per dag maximaal 6,25 uur per dag	Minimaal 25 uur per week, maximaal 26,5 uur per week	Min 940

Voor alle scholen geldt dat zij leerlingen ten minste 940 uur onderwijs per jaar aanbieden. Op vijf van de zes experimentenscholen (alle experimentenscholen op Bikube na) geldt dat leerlingen makkelijk veel meer dan de minimale 940 uur onderwijs kunnen krijgen. Om dat binnen de perken te houden, bieden deze scholen de mogelijkheid om compensatiedagen op te nemen. Dergelijke compensatiedagen worden door de scholen ook 'snipperdagen' of 'knipkaartdagen' genoemd. Die benamingen wekken mogelijk de indruk dat het om extra vrije dagen gaat waardoor het wettelijke minimum aantal van gemiddeld 940 onderwijsuur per jaar niet gerealiseerd wordt. Dat is echter niet het geval, omdat het feitelijk om het compenseren van een teveel aan gevolgde onderwijsuren gaat. De experimentenscholen zijn ervan overtuigd dat de leerlingen die gebruikmaken van flexibele onderwijstijden over het algemeen beduidend meer dan 940 onderwijsuren per jaar volgen.

Op Sterrenschool Zevenaar moeten leerlingen de uren die zij te veel maken per week op andere momenten compenseren. Hiertoe kunnen en moeten de leerlingen knipkaartdagen opnemen. Daarin zijn drie variaties:

- leerlingen die een pakket hebben met 25,5 uur onderwijs per week hebben 4 knipkaartdagen per jaar;
- leerlingen met 26 uur onderwijstijd per week hebben 8 knipkaartdagen per jaar, en;
- leerlingen met 26,5 uur onderwijstijd per week hebben 12 knipkaartdagen per jaar.

Aanvankelijk werd ook nog een vierde variatie met 19 knipkaartdagen geboden. Dat bleek in de praktijk niet goed werkbaar. In overleg met de ouders is deze variant afgeschaft.

Het opnemen van compensatiedagen gaat altijd in overleg met de school.

Op Sterrenschool Apeldoorn krijgen alle leerlingen (minimaal) 945 uur onderwijs per jaar. Iedere leerling krijgt 25 uur onderwijs per week: leerlingen met een 5-daagse schoolweek van 08.30 uur tot 14.15. Kinderen met een 4-daagse schoolweek van 08.30 tot 15.30. De 940 uur per jaar zijn een minimum, omdat kinderen in een regulier schooljaar 40 weken naar school gaan. 40×25 is 1000 uur. Daar gaan 6 studiedagen en maximaal 6 snipperdagen vanaf. Dat zijn 11 dagen ofwel maximaal 55 lesuur. In dat geval gaat een leerling dus 945 uur in een jaar naar school. Een kind dat geen snipperdagen opneemt, gaat 970 uur in een jaar naar school.

2.2.5 Registratie/ICT

In tegenstelling tot 'gewone' scholen werken de experimentscholen niet met een afwezigheids- maar met een aanwezigheidsregistratie.

De scholen maken voorafgaand aan een bepaalde periode afspraken met de ouders die gebruikmaken van flexibele tijden over wanneer de leerling aanwezig is op school. Dit wordt geregistreerd. Zo kan per kind bekeken worden of deze op zeker moment geoorloofd of niet geoorloofd afwezig is.

Verschillende experimentscholen hebben hun eigen registratiesysteem ontwikkeld of hebben een systeem uit het buitenland gehaald.

In de leerlingadministraties kan op leerlingniveau worden afgelezen hoeveel uren onderwijs deze in een bepaalde periode (bijvoorbeeld een schooljaar) heeft gehad.

De registratie heeft op een aantal scholen ook een belangrijke andere functie, en dient als uitgangspunt voor het inroosteren van het personeel. Met name op die scholen waar sprake is van flexibele begin- en eindtijden varieert het aantal personeelsleden dat op bepaalde uren aanwezig moet zijn per dag van de week.

Sterrenschool Zevenaar is in samenwerking met Parnassys – een grote aanbieder van leerlingadministratiesystemen – gaan kijken naar de mogelijkheden. De ontwikkeling van een leerlingadministratie- en leerlingvolgsysteem dat past bij de specifieke wensen van de experimentscholen is een belangrijk thema geweest in de bijeenkomsten van de experimentscholen die in het afgelopen jaar hebben plaatsgevonden.

2.3 Gevolgen voor de organisatie van het personeel

Op de zes experimentscholen heeft het werken met flexibele onderwijstijd als consequentie dat er gedurende meer of in ieder geval andere uren personeel moet worden ingezet dan op scholen die werken met een regulier rooster. Het aantal leerlingen dat gedurende het jaar of op sommige scholen gedurende de dag op school aanwezig is, varieert. De hoeveelheid personeel die wordt ingezet wordt afgestemd op de aanwezigheid van het aantal kinderen.

Flexibele onderwijstijden vragen daarmee om flexibele inzet van personeel. De mate van flexibiliteit van het personeel verschilt per school. Naarmate scholen

meer flexibiliteit bieden, is ook de flexibiliteit waarmee personeel wordt ingezet groter.

Op de twee scholen waar geen onderscheid wordt gemaakt tussen binnenschools en buitenschools leren (De School en Casa) is gedurende alle uren van de dag onderwijspersoneel aanwezig. Deze scholen hebben geen personeel in dienst dat uitsluitend kinderopvangtaken verzorgt. Ook op de Parapluschool wordt een deel van de bso-uren bemenst door onderwijspersoneel.

Op Sterrenschool Apeldoorn wordt tot 14.00 uur onderwijs aangeboden. Na 14.00 uur zijn er buitenschoolse opvang en activiteiten. Op die manier is er een duidelijke knip tussen onderwijs en bso. Toch zijn onderwijs en bso geïntegreerd, doordat een deel van het personeel overlapt. Een deel van het kinderopvangpersoneel vervult als onderwijsassistent een functie in het onderwijs van Sterrenschool Apeldoorn.

Personeel dat werkzaam is op de experimentscholen, heeft daarmee niet per se vakantie tijdens reguliere schoolvakanties. Daarnaast kunnen begin- en eindtijden van personeel op dezelfde school van elkaar verschillen.

2.4 Bekostiging

In overzicht 2.4 staat weergegeven op welke wijze scholen inkomsten genereren die worden ingezet voor onderwijs, lunch en – indien van toepassing – buitenschoolse opvang. Uit het overzicht wordt duidelijk dat er grote verschillen zijn tussen de (vrijwillige) ouderbijdrage en de lunchbijdrage die scholen vragen. Casa en De School verzorgen (biologische) lunch voor hun leerlingen. Er wordt gezamenlijk geluncht en de lunch wordt mede door de leerlingen verzorgd.

Ook de (vrijwillige) ouderbijdrage ligt op Casa en op De School veel hoger dan op de andere scholen. De School bekostigt vanuit deze vrijwillige ouderbijdrage excursies en de individuele leerplangesprekken die vijf keer per jaar worden gevoerd. In deze gesprekken van een uur, bespreken de leerkracht, de leerling en zijn of haar ouder(s) de ontwikkeling die de leerling de afgelopen periode heeft doorgemaakt en hoe dat verder zal gaan in de komende periode van tien weken. In deze gesprekken worden (als de leerling het totaalpakket afneemt) ook afspraken gemaakt over vakanties en vrije dagen. De 400 euro vrijwillige ouderbijdrage van Casa wordt gebruikt voor de financiering van excursies en de inzet van extra projecten onder begeleiding van externe specialisten.

Tabel 2.4 Bekostiging

	Ouderbijdrage	Lunchbijdrage	Anders
Bikube	€25	Nee	-
Casa	€400	€600	-
De School	€500	€500	77 uur opvang per maand à 6,10 per uur
Parapluschool*	Geen	Geen	6 uur opvang per dag aantal dagen opvang afhankelijk van het arrangement (minimaal 2, maximaal 5 dagen) à 6,20 per uur
Sterrenschool Apeldoorn	€20	Nee	-
Sterrenschool Zevenaar	€50	Nee	Reservemiddelen van bestuur

* Bekostiging is niet toereikend. Vorig bestuur sprong bij. Huidig bestuur wil dat de school zelf uitkomt met de kosten.

2.5 Knelpunten

De knelpunten die de zes experimentescholen ervaren met betrekking tot de invulling van de onderwijstijd zijn vooral gelegen in de onderwijs-cao, in het bijzonder de twaalf weken vakantie waarop onderwijspersoneel volgens de cao recht heeft. Dit leidt tot complicaties bij de inroostering van personeel. De experimentescholen zijn hierover gezamenlijk in gesprek met de bonden.

De overige knelpunten die ervaren worden, hangen niet direct maar wel indirect samen met flexibele onderwijstijden. Ze hangen samen met de wijze waarop de experimentescholen hun onderwijs en eventueel buitenschoolse opvang hebben georganiseerd of zouden willen organiseren.

Voor die scholen waar geen onderscheid wordt gemaakt tussen binnenschools en buitenschools leren (Casa, De School en de Parapluschool) en Sterrenschool Apeldoorn waar nauw samengewerkt wordt tussen onderwijs en kinderopvang, vormen de verschillende eisen die vanuit wet - en regelgeving voor kinderopvang en onderwijs en de verschillen tussen de cao's voor onderwijs en kinderopvang een belemmering voor een optimale integratie. Het betreft met name de verschillende bezettingsnormen voor onderwijs en kinderopvang, de verschillende wijzen waarop medezeggenschap in het onderwijs en de kinderopvang zijn vormgegeven en in het niet mogen integreren van de boekhouding voor onderwijs en kinderopvang. De scholen die sluitende dagarrangementen aan willen bieden (Casa, De School en de Parapluschool) ervaren het als een knelpunt dat bso-uren tussen de onderwijsblokken niet in aanmerking komen voor kinderopvangtoeslag.

Daarnaast is het gebrek aan geschikte software waarin zowel de aanwezigheidsregistratie als de vorderingen van leerlingen en didactische

software aan elkaar zijn gekoppeld voor de verschillende scholen (alle experimentenscholen behalve Casa en De School) een knelpunt.

Intern wordt op verschillende scholen als gevolg van de flexibele onderwijstijden het probleem om overleggen te organiseren als knelpunt ervaren. Niet al het personeel is immers gelijktijdig beschikbaar, zeker niet op die scholen waar personeel zowel wordt ingezet tijdens onderwijs als tijdens buitenschoolse opvang.

Ook wordt op sommige scholen de werkdruk als knelpunt genoemd die echter vooral toegeschreven wordt aan het feit dat men een nieuwe school of nieuw onderwijsconcept is gestart en niet zozeer als het gevolg van de flexibele onderwijstijden per se wordt gezien.

Op een van de snelgroeiende experimentenscholen, Casa, is de huisvesting een probleem en worden problemen verwacht met het aantrekken van gekwalificeerd montessoripersoneel.

De Parapluschool noemt de kosten als een knelpunt. De Parapluschool heeft te maken gekregen met een bestuurswisseling. Waar het oude bestuur de kosten wilde dekken, stelt het nieuwe bestuur zich op het standpunt dat de school zichzelf moet kunnen bedruipen.

Sterrenschool Bikube heeft te maken met opschudding onder het personeel omtrent de invoering van flexibele onderwijstijden. De beslissing om met flexibele onderwijstijden te beginnen, is op deze school snel genomen en er was sprake van vraagtekens en weerstand bij een deel van het personeel. Daarnaast wordt op deze school geworsteld met de vraag hoe leerlingen die (flexibel) afwezig zijn geweest weer terug op het niveau van de groep moeten komen. Bikube is de enige experimentenschool die met een leerstofjaarklassen systeem werkt.

3 EFFECTEN VAN FLEXIBELE ONDERWIJSTIJDEN OP ONDERWIJSKWALITEIT¹

3.1 Inleiding

De scholen die deelnemen aan het experiment flexibele onderwijstijden hebben de ruimte gekregen om onderwijs aan te bieden in de zomervakantie en dit mee te laten tellen als onderwijstijd en om meer dan zeven weken per jaar een 4-daagse schoolweek aan te bieden. In het vorige hoofdstuk hebben we beschreven op welke wijze de experimentenscholen vorm hebben gegeven aan de flexibele onderwijstijden.

Met het experiment en de monitoring van de scholen hopen de ministeries van OCW en SZW diverse effecten in beeld te krijgen van deze flexibele onderwijstijden. In dit hoofdstuk staan de volgende effecten centraal:

- het effect op effectieve onderwijstijd; en
- het effect op de kwaliteit van het onderwijs.

De Inspectie van het Onderwijs heeft de opdracht gekregen om de scholen die aan het experiment deelnemen op bovenstaande punten te beoordelen. In dit hoofdstuk beschrijven we de afspraken die gemaakt zijn met de Inspectie in het licht van het experiment flexibilisering onderwijstijd (paragraaf 3.2), de kenmerken van de zeven experimentenscholen (paragraaf 3.3), de toezicht- en onderzoeksactiviteiten per school (paragraaf 3.4) en de voorlopige bevindingen (paragraaf 3.5). In paragraaf 3.6 beschrijven we ten slotte de ideeën van de ouders over de onderwijskwaliteit.

3.2 Afspraken: toezicht en onderzoek door de Inspectie

Met de Inspectie van het Onderwijs zijn de volgende afspraken gemaakt:

- De Inspectie houdt toezicht en doet onderzoek op de experimentenscholen die door OCW zijn erkend. In de eerste tranche (schooljaar 2011-2012) zijn dat zeven basisscholen.
- Toezicht en onderzoek op de betreffende scholen worden gedaan volgens de bestaande toezichtssystematiek van de Inspectie, dat wil zeggen: gebruik van het waarderingskader, reguliere vormen van kwaliteitsonderzoek, gebruik van rapportformats en verslagbrieven.
- De indicatorenset die in een onderzoek wordt gebruikt, is het kernkader van de Inspectie. Dat kader wordt aangevuld met indicatoren op het gebied van (wet- en regelgeving over) onderwijstijd.
- Onderzoek vindt plaats in het eerste jaar van het experiment (2011-2012) als startmeting en aan het einde van het experiment - drie jaar later – als

¹ De tekst in dit hoofdstuk is grotendeels ontleend aan het verslag dat de Inspectie van het Onderwijs heeft opgeleverd aan het ministerie van OCW en Regioplan.

eindmeting. Zo nodig vinden er tussentijds ook onderzoeksactiviteiten plaats, bijvoorbeeld in de vorm van voortgangsgesprekken.

- Het onderzoek dat feitelijk wordt gedaan op een experimentschool is afhankelijk van de ontwikkelingsfase van de betreffende school. Bij startende scholen (dit schooljaar begonnen) is dat een startgesprek en bij scholen die al langer dan een jaar bezig zijn, dan wel een vastomlijnde vormgeving hebben, is dat een kwaliteitsonderzoek.

3.3 Kenmerken van de zeven experimentscholen

Evenals de onderzoekers van Regioplan constateert de Inspectie dat afgezien van de invulling van het experiment flexibilisering onderwijstijden, de experimentscholen variëren naar de wijze waarop onderwijs en opvang worden gecombineerd, naar onderwijsconcept en naar de fase waarin het experiment verkeert:

- Variatie in omvang en aard van de flexibilisering van de onderwijstijden, zoals: het aantal weken dat de school open is per schooljaar, de openingstijden per schoolweek en schooldag; de aard en omvang van de onderwijsarrangementen.
- Variatie in de wijze waarop onderwijs en opvang (en andere diensten) al dan niet in samenhang worden aangeboden, zoals: volledige scheiding tussen opvang en onderwijs op één schooldag, tot allerlei vormen van integratie of mix van opvang en onderwijs.
- Variatie in onderwijsconcept en onderwijsvisie, zoals: het Sterrenschoolconcept, breed aanbod, natuurlijk leren, montessorionderwijs en het Socratisch schoolmodel.
- Variatie in de ontwikkelfase van de pilotscholen: van de zeven scholen in de eerste tranche zijn er vier scholen dit schooljaar gestart en ze verkeren in verschillende fasen van ontwikkeling (van net gestart en nog zoekende, tot min of meer uitontwikkeld). Twee scholen zijn al langer bezig met flexibele onderwijstijden. Eén school gaat volgend kalenderjaar van start.
- Variatie in situering en bestuurlijke organisatie van de experimentschool, zoals: scholen die volledig zelfstandig zijn en een eigen bestuur hebben; scholen die onder een groot bestuur vallen en op een eigen locatie zijn gehuisvest, tot onderwijsgroepen die experimenteren binnen een bestaande school.

De mix van kenmerken per school maakt dat, ondanks dat alle scholen meedoen aan het experiment flexibilisering onderwijstijden, er – naast overeenkomsten – ook grote verschillen zijn tussen de scholen. In feite is er sprake zeven casestudies over flexibele onderwijstijd.

3.4 Toezicht en onderzoeksactiviteiten per school

a) De vier scholen die dit schooljaar zijn gestart met flexibele onderwijstijden, hebben een startgesprek gehad. In dat gesprek zijn de volgende onderwerpen aan de orde gesteld:

- contextgegevens (aanleiding experiment, ontwikkeling leerlingenaantal, bestuurlijke vormgeving, toelatingscriteria);
- invulling en organisatie onderwijstijd (aantal schoolweken geopend, openingstijden, verlofregeling, afspraken met ouders, registratie van onderwijstijd, totaal aantal onderwijsuren per leerling, garantie van minimaal 940 onderwijsuren per jaar);
- leerinhouden (leerstofplanning, leerplan, individuele leer- en ontwikkelingslijnen, dag- en weektaken, kerndoelen);
- organisatie van het onderwijsleerproces (leren in (sub)groepen/units, rol/taak van de leraar/begeleider, zorgplicht op de school, volgen en signaleren (toetsen) van leerresultaten);
- verantwoording naar bestuur en ouders, inclusief kwaliteitszorg (verantwoording in wettelijke documenten, instemming MR/oudergeleding, vrijwillige ouderbijdrage, overige kosten voor ouders/verzorgers).

De vier scholen met een startgesprek zijn:

- Casaschool in Pijnacker (30KD) op 8 juni 2012;
- Bikube in Hoofddorp (15VR) op 15 juni 2012;
- Sterrenschool in Zevenaar (13BF) op 22 juni 2012;
- Laterna Magica in Amsterdam (29UA) op 25 juni 2012;

b) Twee scholen die al eerder zijn gestart met flexibele onderwijstijden hebben een kwaliteitsonderzoek gehad, dat onderzoek houdt in:

- gesprekken met directie en interne begeleiders;
- gesprekken met leraren, leerlingen en ouders;
- documentenanalyse met betrekking tot het experiment;
- lesobservaties in de verschillende bouwen;
- nagesprek met directie en bestuur.

De twee scholen die een kwaliteitsonderzoek hebben gehad, zijn:

- De Parapluschool in Ede (18VW) op 27 maart en 12 april 2012;
- De school in Zandvoort (29YJ) op 6 juli 2012.

c) De derde school die al eerder is gestart met flexibele onderwijstijden, Sterrenschool Apeldoorn (17NR) wordt in verband met een verhuizing bezocht op 11 september 2012.

3.5 Voorlopige bevindingen

De Inspectie stelt zich gezien de ontwikkelingsfase waarin de experiment-scholen verkeren (het beperkte aantal experiment-scholen, gecombineerd met de grote variatie aan overige schoolkenmerken) terughoudend op bij het weergeven van de bevindingen. Mogelijke effecten van het experiment op de kwaliteit van het onderwijs kan zij op dit moment niet goed vaststellen: op basis van de startgesprekken en de kwaliteitsonderzoeken die tot nu toe zijn gedaan, merkt de Inspectie het volgende op:

- Alle experiment-scholen zijn zich ervan bewust dat ze de onderwijstijd van de leerlingen goed moeten registreren: ze maken daarvan ook serieus werk. Alle scholen hebben een werkwijze in gebruik voor het registreren van onderwijstijd. Een enkele keer is dat een handmatige registratie, maar meestal is dat een digitaal registratiesysteem. De manieren van registreren verschillen naar bruikbaarheid en toegankelijkheid. In alle gevallen is echter op leerlingniveau vastgelegd hoeveel onderwijsuren de leerling per dag heeft gevolgd. Op vrijwel alle scholen is vervolgens ook vast te stellen hoeveel onderwijsuren de leerling per week, maand of per jaar heeft gevolgd. In de meeste gevallen is de urenregistratie gekoppeld aan het leerstofaanbod voor de betreffende leerling, zodat ook duidelijk is wat de leerling in die onderwijstijd heeft gedaan. In enkele gevallen is de registratie van zowel tijd als aanbod ook nog gekoppeld aan de behaalde (toets- of observatie-) resultaten.
- De Inspectie heeft met de scholen afgesproken dat zodra de registratie van de onderwijstijd op de school volledig operationeel is, er een controle op de wijze van registreren in de schoolpraktijk volgt.
- Uit de globale controle die de Inspectie tot nu toe heeft gedaan aan het eind van dit schooljaar, blijkt dat alle experiment-scholen instaan voor ten minste 940 uur onderwijstijd per leerling, per jaar. Er is eerder sprake van meer gebruik van onderwijstijd dan van te weinig, aldus de scholen.
- Alle scholen hebben met ouders/verzorgers afspraken gemaakt over de wijze waarop de school met de ouders de inzet plant van onderwijstijd voor de komende periode. Die planningsperiode verschilt per school: soms is die tien dagen, soms tien weken. Veelal zijn daartoe formats ontwikkeld (contracten, et cetera), waaraan ouders en scholen zich binden.
- Alle scholen hebben in de wettelijke documenten zoals schoolgids en schoolplan beschreven hoe het experiment op hun school is georganiseerd en vormgegeven: de Inspectie stelt vast dat die beschrijvingen een correct beeld geven van de onderwijspraktijk.
- Op alle scholen heeft de (oudergeleding van) de medezeggenschapsraad (dan wel het overlegorgaan dat de MR vervangt) ingestemd met het experiment op die school.
- Op geen van de scholen worden aanvullende criteria/eisen gesteld voor deelname van kinderen of hun ouders aan het experiment (met uitzondering van een te omvangrijke zorglast) en alle scholen geven aan dat de ouderbijdrage vrijwillig is.

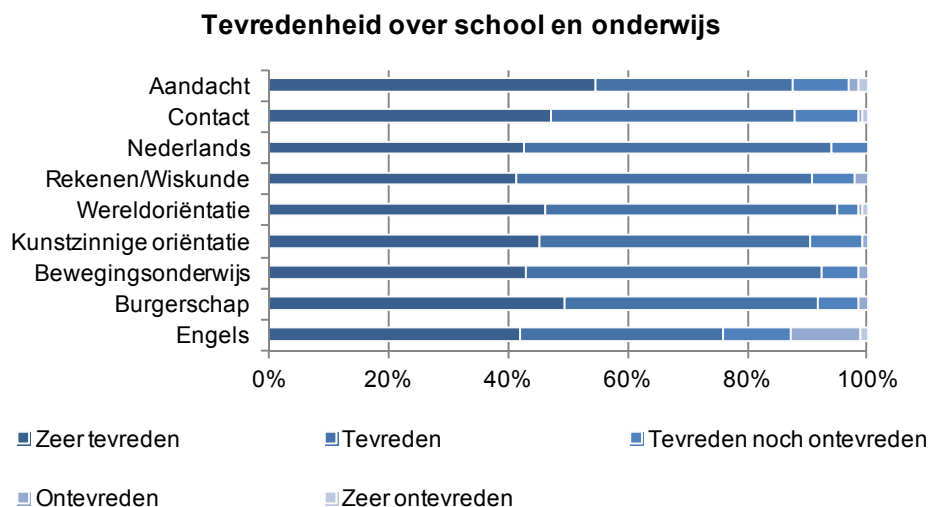
- De onderwijsleeromgeving is op alle scholen ten minste van basale kwaliteit. Er zijn wel verschillen, variërend van een aangepast kerkgebouw tot een mooi gesitueerde nieuwbouwlocatie met flexibele leerunits en met alle mogelijkheden voor een ‘breed’ aanbod (muzisch-creatieve vakken, spel en beweging, et cetera).
- Alle scholen geven aan dat de bevoegdheden voor zowel onderwijs als opvang correct zijn geregeld. Ook dit aspect wordt door de Inspectie het komend schooljaar nader onderzocht in de schoolpraktijk. Dat geldt ook voor de inzet van overheidsgeld en -subsidies voor onderwijs en opvang in het experiment.

3.6 Kwaliteit volgens ouders

De tevredenheid van ouders over een school is eveneens een indicatie (zij het van een andere orde) van de kwaliteit van een school. Ouders zijn daarom – buiten hun tevredenheid over de onderwijstijden, die besproken worden in hoofdstuk 6 – bevraagd over hun tevredenheid over verschillende aspecten van de experimentschool waar hun kind(eren) naar toe gaat.

In onderstaande grafiek staan de resultaten weergegeven. Het betreft de antwoorden van zowel de ouders die gebruikmaken van een basispakket met reguliere vakanties als de ouders die gebruikmaken van een flexibel pakket. Tussen deze twee groepen ouders werden geen verschillen in tevredenheid op de onderstaande aspecten gevonden.

Uit de grafiek blijkt dat op elk van de aspecten 80 tot 90 procent van de ouders tevreden of zeer tevreden is. Het aantal ouders dat ontevreden of zeer ontevreden is, is zeer klein.

4 ONTWIKKELINGEN IN HET GEBRUIK VAN KINDEROPVANG

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het gebruik van buitenschoolse opvang door leerlingen van de experimentscholen beschreven. De gegevens daarover zijn afkomstig uit de enquête die gehouden is onder hun ouders.¹

4.2 Gebruik van kinderopvang

De 170 ouders die een enquête hebben ingevuld, hebben gezamenlijk 230 kinderen die naar een experimenterschool gaan.² 187 van deze kinderen maken gebruik van flexibele onderwijstijden, 43 kinderen maken gebruik van het basisarrangement (zie verder uitleg hoofdstuk 2).

Voor 128 van de 230 kinderen wordt gebruikgemaakt van buitenschoolse opvang. Kinderen die gebruikmaken van flexibele onderwijstijden maken relatief vaker gebruik van bso dan de kinderen die gebruikmaken van een basisarrangement.

Tabel 4.1 Flexibele onderwijstijden en gebruik van bso (in aantal kinderen)

	Geen bso	Wel bso	Totaal
Basisarrangement	28	15	43
Flexarrangement	76	111	187
Totaal	104	126	230

Er zijn grote verschillen tussen de scholen in de verhouding tussen het aantal kinderen waarvoor wel en waarvoor geen gebruik van buitenschoolse opvang wordt gemaakt (zie tabel 4.2).

¹ Zie bijlage 1 voor een responsoverzicht.

² Twee van de 172 ouders zijn in dit hoofdstuk buiten beschouwing gelaten, omdat zij veel vragen over het gebruik van bso niet hebben beantwoord.

Tabel 4.2 Gebruik bso per school

	Geen gebruik bso	Wel gebruik bso	Totaal
Bikube	15	16	31
Casa	7	33	40
De School	3	29	32
Parapluschool	0	20	20
Sterrenschool Apeldoorn	43	20	63
Sterrenschool Zevenaar	36	8	44
Totaal	104	126	230

Dit hangt voor een deel samen met de wijze waarop de scholen hun flexibele arrangementen vorm hebben gegeven. Op de twee scholen waar het grootste deel van de kinderen gebruikmaakt van de bso, is de mogelijkheid om gebruik te maken van flexibele onderwijstijden gekoppeld aan het gebruik van bso. Op de Parapluschool kunnen alleen kinderen terecht waarvoor ten minste twee dagen bso per week worden afgenomen. Ouders die geen bso wensen af te nemen, kunnen terecht op de hoofdlocatie. Op De School zit aan het gebruik van flexibele onderwijstijd de afname van 77 uur bso per maand gekoppeld, ofwel drie dagen per week. Aan het basisarrangement is geen gebruik van bso gekoppeld.

Op twee van de vier overige scholen gaan kinderen die gebruikmaken van flexibele tijden meer naar de bso. Op de twee andere scholen maken kinderen die gebruikmaken van flexibele tijden juist minder gebruik van bso.

Over het algemeen hangt het gebruik van bso samen met de leeftijd van kinderen: naarmate kinderen ouder zijn, maken zij minder gebruik van buitenschoolse opvang. De gemiddelde leeftijd van de kinderen waarvoor de enquêtes zijn ingevuld loopt per school sterk uiteen. Het relatief lage gebruik van bso op Sterrenschool Apeldoorn en Sterrenschool Zevenaar wordt mogelijk verklaard door de gemiddeld hogere leeftijd van de leerlingen.

Tabel 4.3 Gemiddelde leeftijd per school

	Jonger dan 8 jaar	8 jaar en ouder	Gemiddelde leeftijd
Bikube	10	21	8,6
Casa	35	5	5,3
De School	18	13	7,2
Parapluschool	18	2	4,8
Sterrenschool Apeldoorn	32	33	7,4
Sterrenschool Zevenaar	14	30	8,1
Totaal	127	104	7,1

Er zijn eveneens verschillen tussen de scholen in het gemiddeld aantal dagen per week dat gebruik wordt gemaakt van buitenschoolse opvang (zie tabel 4.4).

Tabel 4.4 Aantal dagen gebruik bso per school

	1 dag	2 dagen	3 dagen	4 dagen	5 dagen	m
Bikube	2	8	6	0	0	2,3
Casa	0	21	12	0	0	2,4
De School	0	0	29	0	0	3
Paraplu	0	6	11	2	0	2,8
Sterrenschool Apeldoorn	5	9	2	3	1	2,3
Sterrenschool Zevenaar	5	1	2	0	0	1,6

4.3 Ontwikkeling in gebruik bso

Per kind is geïnventariseerd of en zo ja, hoeveel dagen in de week zij voordat ze naar de experimenterschool gingen, gebruik maakten van buitenschoolse opvang. Door dat af te zetten tegen het aantal dagen dat de kinderen nu naar de bso gaan, ontstaat een beeld van de toe- en afname van het gebruik van bso op de experimenterscholen. Doordat de scholen op verschillende momenten van start zijn gegaan met flexibele onderwijstijden en leerlingen op verschillende momenten zijn ingestroomd, is de vergelijking tussen de scholen niet eenduidig.

Het aantal leerlingen dat meer gebruik is gaan maken van buitenschoolse opvang is beduidend groter dan het aantal leerlingen dat minder gebruik is gaan maken van buitenschoolse opvang. Voor de meeste leerlingen is het gebruik gelijk gebleven. Met name op de scholen waarbij bso deel uitmaakt van de arrangementen met flexibele tijden overtreft het aantal leerlingen dat meer gebruik is gaan maken van bso in sterke mate het aantal leerlingen dat minder gebruik is gaan maken van bso (De School en de Paraplu school). De Sterrenschool Zevenaar is de enige school waarvan het aantal kinderen dat minder gebruik is gaan maken van bso groter is dan het aantal kinderen dat meer naar de bso gaat. Mogelijk hangt dit samen met de gemiddelde leeftijd van de leerlingen die op deze school hoger is dan op een aantal andere experimenterscholen.

De leerlingen die minder gebruik zijn gaan maken van bso gaan gemiddeld 1,8 dagen minder naar de bso ten opzichte van 2,6 dagen van de kinderen die meer gebruik zijn gaan maken van bso. Voor een groot deel van de kinderen die meer gebruik zijn gaan maken van bso geldt dat zij voordat ze naar de experimenterschool gingen nog te jong waren om gebruik te maken van bso.

Tabel 4.5 Minder, evenveel of meer gebruik bso in vergelijking met de periode voordat het kind naar een experimentalschool ging

	Minder	Evenveel	Meer	Gemiddeld aantal dagen minder	Gemiddeld aantal dagen meer
Bikube	3	19	9	2,3	2,3
Casa	2	17	21	3,0	2,0
De School	5	2	25	1,2	3,3
Paraplu	0	5	15	-	2,8
Sterrenschool Apeldoorn	11	42	12	1,9	2,3
Sterrenschool Zevenaar	5	39	0	1,2	-
Totaal	26	124	82	1,8	2,6

We hebben ouders gevraagd waarom zij meer of minder gebruik zijn gaan maken van bso voor hun kinderen. De redenen daarvoor verschillen (zie tabel 4.6).

Tabel 4.6 Redenen voor minder gebruik

Reden voor minder gebruik	n
Door lestijden kan ik werk afstemmen	8
Door minder werk minder opvang nodig	8
Kind is nu oud genoeg om alleen thuis te zijn	8
Daling van de kinderopvangtoeslag	5
Nu minder want gebruik van opvang door familie/kennissen	3
Kinderopvang is te duur	2

Ook ouders die meer gebruik zijn gaan maken van bso hebben we gevraagd naar de reden(en) daarvoor (zie tabel 4.7). In de meeste gevallen geldt dat het kind voordat het naar de experimentalschool ging nog niet oud genoeg was voor de bso.

Tabel 4.7 Redenen voor meer gebruik van bso

Redenen voor meer gebruik	n
Kind was jonger dan 4 jaar	44
Minder oppas door familie/kennissen	10
Meer werk	3
Hiervoor op de wachtlijst	2
Kan meer betalen	1

5 ARBEIDSPARTICIPATIE

5.1 Arbeidsparticipatie

Huidige arbeidsparticipatie

Van de 172 ouders die de enquête hebben ingevuld, delen 152 de zorg voor hun kinderen met een partner.

Het grootste deel van de ouders die samen met een partner hun kinderen verzorgd, zijn tweeverdieners. Het aandeel tweeverdieners is onder de ouders die gebruikmaken van flexibele onderwijstijden hoger dan onder de ouders die dat niet doen. Het aandeel tweeverdieners is het kleinst op Bikube en op de Sterrenschool Zevenaar.

Bij de meeste ouderparen werken beide ouders in loondienst (zie tabel 5.1). Er zijn twee ouderparen die geen van beide betaald werk hebben. Ouders die gebruikmaken van flexibele onderwijstijden zijn vaker zzp'er/eigen baas dan ouders die geen gebruikmaken van flexibele onderwijstijden. Onder de ouders die 'anders, namelijk' hebben ingevuld, zijn de meeste zowel in loondienst als actief als zzp'er. Op De School is een aanmerkelijk groter deel van de ouders zzp'er/eigen baas dan bij de overige experimentenscholen.

Tabel 5.1 Betaald werk

	Zelf	Partner
Ja, in loondienst	65%	68%
Ja, als zzp'er/eigen baas	23%	20%
Ja, anders namelijk	3%	6%
Nee	9%	6%
N	161	141

De ouders die de vragenlijst zelf hebben ingevuld, werken gemiddeld 31 uur per week. Hun partners werken gemiddeld 38 uur per week (zie tabel 5.2). De ouders die meer dan 40 uur werken, zijn over het algemeen ouders die als zzp'er werkzaam zijn.

Tabel 5.2 Aantal uren

	Zelf	Partner
1 tot 9 uur	2,7	0
9 tot 17 uur	8,2	1,5
17 uur tot 25 uur	21,9	6,8
25 uur tot 33 uur	31,5	20,5
32 uur tot 41 uur	28,8	53,8
Meer dan 40 uur	6,9	17,4
Gemiddeld	31	38
n	146	132

Er is geen significant verschil tussen ouders die gebruikmaken van flexibele onderwijstijden en ouders die dat niet doen wat betreft het gemiddeld aantal uren dat zij per week werken.

Ontwikkeling arbeidsparticipatie

Voor het overgrote deel van de ouders is het aantal uren dat zij werken niet veranderd vanaf het moment dat hun kinderen naar een van de experimentenscholen ging (zie tabel 5.3).

Bij de 19 ouders die zelf meer zijn gaan werken, gaat het om gemiddeld 8 uur meer. Het aantal uren dat ouders zelf meer zijn gaan werken, loopt uiteen van 2 uur meer tot 22 uur meer. Bij de 4 ouders die zelf minder zijn gaan werken, gaat eveneens om gemiddeld 8 uur minder. Het aantal uren dat ouders zelf minder zijn gaan werken, loopt uiteen van 2 uur tot 16 uur.

Van de 14 partners die meer zijn gaan werken, gaat het om gemiddeld 7 uur, uiteenlopend van 3 tot 18 uur. Voor de partner waarvan was aangegeven dat deze minder was gaan werken, is de vraag hoeveel uur deze in het verleden werkte niet beantwoord waardoor geen verschilscore kon worden berekend.

Tabel 5.3 Verandering van het aantal uren werk vanaf moment dat kinderen naar experimentenschool gingen

	Zelf	Partner
Meer	15%	11%
Minder	3%	1%
Evenveel	82%	89%
n	146	132

Bij 42 procent van de ouders met een partner is er een sterke relatie tussen de keuze voor de school en de werksituatie van beide of een van beide (de eerste drie rijen van tabel 5.4). Voor de alleenstaande ouders is er bij de helft een sterke relatie tussen de keuze voor de school en de eigen werksituatie.

Tabel 5.4 Relatie tussen keuze voor school/flexarrangement en werksituatie

Ouders met partner	
Sterke relatie werksituatie beide ouders	28%
Sterke relatie werksituatie ene ouder, ander beperkt	3%
Sterk relatie werksituatie ene ouder, ander geen	11%
Beperkte relatie werksituatie beide ouders	16%
Beperkte relatie werksituatie ene ouder, ander geen	11%
Geen relatie met werksituatie van de ouders	31%
n	107
Alleenstaande ouders	
Sterke relatie werksituatie	50%
Beperkte relatie	21%
Geen relatie	29%
n	14

Ouders die aangaven dat er een sterke of beperkte relatie was tussen hun werksituatie en de keuze voor de school is gevraagd dat toe te lichten.

Antwoorden die daarbij gegeven werden, hebben betrekking op het aantal uren op een dag kunnen of moeten werken en de onmogelijkheid voor een van de ouders om in de reguliere zomervakantie vakantie op te nemen. Daarnaast wordt vaak aangegeven dat ouders het zeer prettig vinden dat school en bso in dezelfde omgeving plaatsvinden en dat er lange dagen gemaakt kunnen worden.

6 BEOORDELING VAN FLEXIBELE ONDERWIJSTIJD

6.1 Inleiding

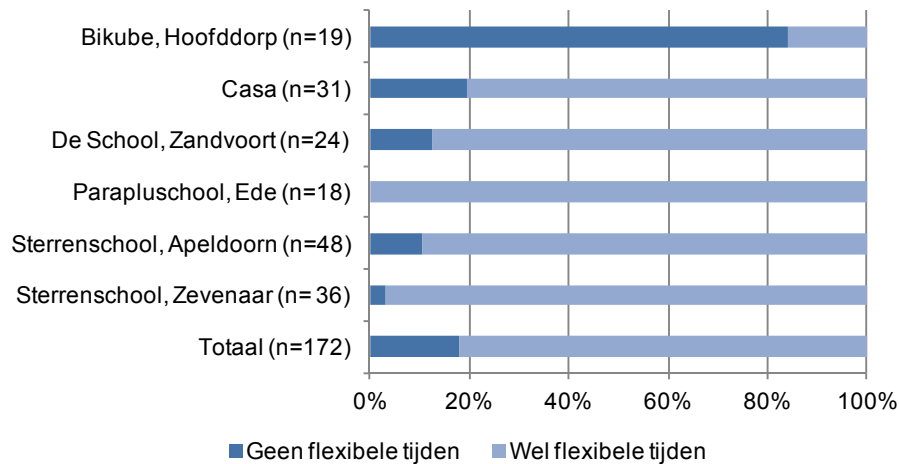
In dit hoofdstuk beschrijven we het oordeel van ouders en personeel over de verschillende aspecten van flexibele onderwijstijden. De resultaten die gepresenteerd worden, zijn afkomstig uit een enquête die onder beide groepen is afgenomen en de gesprekken met ouders en personeelsleden die op scholen of telefonisch hebben plaatsgehad.

Uit hoofdstuk 2 werd duidelijk dat er sprake is van een grote diversiteit tussen de zes scholen die van start zijn gegaan. Dat maakt het lastig om uitspraken te doen over flexibele onderwijstijd in het algemeen. De beoordeling die ouders en personeel geven, is immers onlosmakelijk verbonden met de school waarbij zij betrokken zijn en de specifieke wijze waarop die school vorm geeft aan flexibele onderwijstijd. Bovendien bleek dat de scholen in het experiment niet alleen op de invulling van onderwijstijd verschillen van reguliere scholen, maar ook op andere punten, zoals de gehanteerde onderwijsconcepten.

6.2 Ouders

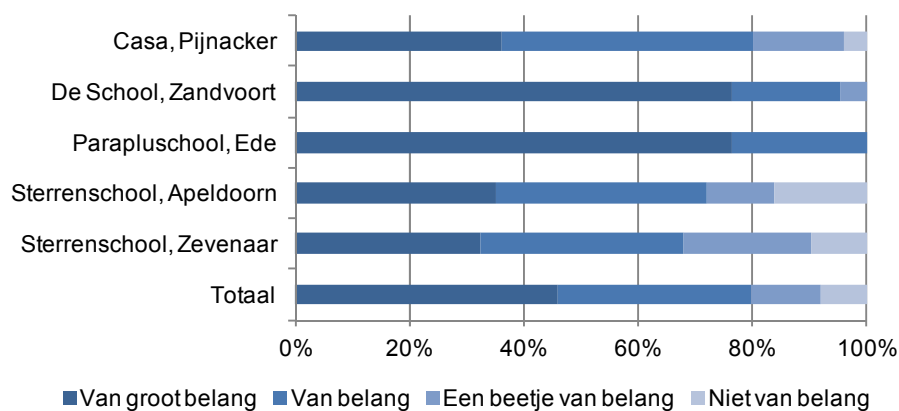
In hoofdstuk 2 hebben we beschreven dat de experimentscholen verschillende keuzepakketten aanbieden voor leerlingen en dat iedere school uniek is in de keuzepakketten die worden aangeboden. De scholen hebben met elkaar gemeen dat zij naast een pakket met flexibele tijden een basispakket aanbieden met reguliere schooltijden (meestal volgens het 5-gelijkedagenmodel) en schoolvakanties. Van de 172 ouders die een vragenlijst hebben ingevuld, maken er 31 gebruik van een basispakket en 141 van een flexibel pakket. Dat is geen goede weerspiegeling van de werkelijkheid. Op de meeste scholen maakt een groter deel van de leerlingen gebruik van een basispakket met reguliere schoolvakanties. In de tabel hieronder staat de verdeling onder de responderende ouders per school weergegeven.

Wel of geen gebruik flexibele onderwijstijden

Voor de meeste ouders die gebruikmaken van een arrangement met flexibele onderwijstijden waren de flexibele onderwijstijden van (groot) belang bij hun keuze voor de school (zie onderstaande grafiek). Voor iets minder dan een kwart van de ouders waren de flexibele onderwijstijden een beetje of niet van belang bij hun keuze voor de school. Dat betreft relatief vaak Sterrenschool Apeldoorn en Bikube, de twee scholen die al langer bestaan en vanuit een model met reguliere onderwijstijden zijn overgestapt naar flexibele onderwijstijden. Het gaat op deze scholen om ouders die al voordat de flexibele onderwijstijden werden ingevoerd gebruikmaakten van de betreffende school. Daarnaast heeft een relatief groot deel van de ouders van Sterrenschool Zevenaar niet omwille van de flexibele onderwijstijden voor die school gekozen. Op grond van de gesprekken die gevoerd zijn met verschillende betrokkenen is de indruk ontstaan dat Sterrenschool Zevenaar deels leerlingen trekt van de ouders die (zeer) ontevreden waren over de oude school van hun kinderen.

Belang van flexibele onderwijstijd bij keuze voor school

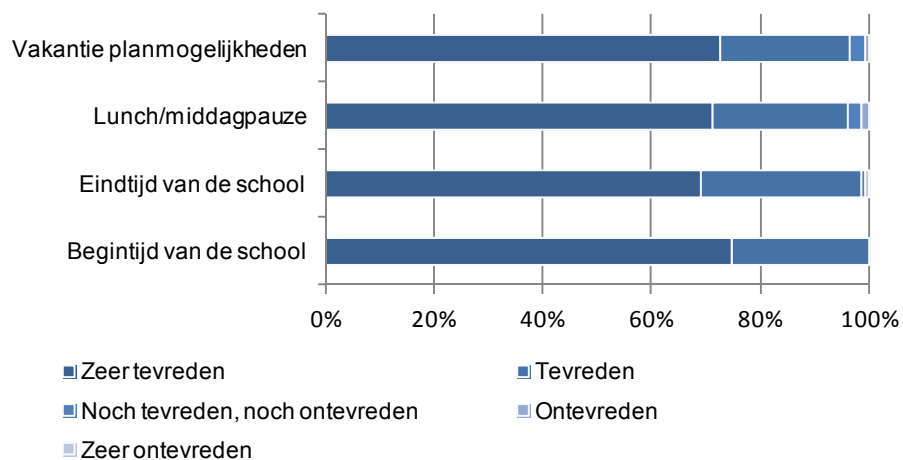
* Bikube is in deze grafiek buiten beschouwing gelaten gezien het zeer geringe aantal responderende ouders (3) met een flexpakket.

Voor ouders waarvoor de flexibele onderwijstijden van belang of groot belang waren bij de keuze voor de school, speelden overigens ook vaak andere overwegingen een rol bij de keuze voor de school, zo blijkt uit de antwoorden die gegeven zijn op de open vraag die ouders is gesteld over de keuze voor de school. Die overwegingen hebben betrekking op het specifieke aanbod van de betreffende school, zoals de combinatie van onderwijs en opvang, het brede aanbod, veel aandacht voor beweging, mogelijkheid tot het volgen van lessen buiten school (koken, muziek) en op zaken als sfeer en kleinschaligheid.

Tevredenheid met en beoordeling van flexibele tijden door ouders

In onderstaande grafiek staat weergegeven in hoeverre ouders die gebruikmaken van flexibele onderwijstijden tevreden zijn over de verschillende aspecten die samenhangen met de wijze waarop scholen die flexibiliteit hebben vormgegeven. Ouders zijn vrijwel unaniem tevreden of zeer tevreden over de mogelijkheden om vrije dagen en vakantie te plannen. Voor zover er al sprake is van onvrede heeft die betrekking op het feit dat de flexibiliteit door de school toch enigszins aan banden wordt gelegd.

Tevredenheid over aspecten van vormgeving flexibiliteit

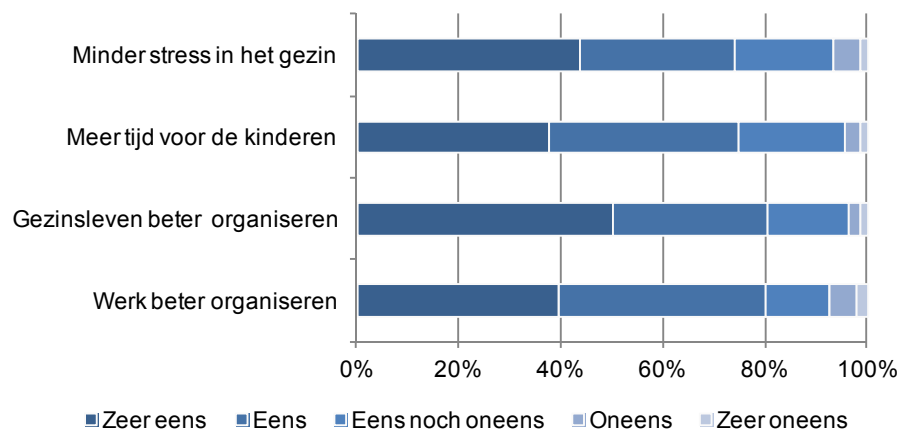
In bovenstaande grafiek staan alleen de meningen van ouders weergegeven die gebruikmaken van flexibele onderwijstijden. Voor de aspecten begin- en eindtijden en de lunch/middagpauze is ook de tevredenheid aan de ouders gevraagd die gebruikmaken van het basispakket. Ook die zijn overwegend tevreden, maar iets minder tevreden dan de ouders die gebruikmaken van flexibele onderwijstijden.

Ouders hebben gereageerd op vier stellingen over flexibele onderwijstijden. Met de stellingen wordt een aantal vermeende voordelen van flexibele onderwijstijden getoetst. De meerderheid van de ouders (ruim drie kwart) is het (zeer) eens met de stellingen. Zij bevestigen daarmee het beeld dat

flexibele onderwijstijden een positief effect hebben op de mogelijkheden van ouders van schoolgaande kinderen om:

- hun werk beter te organiseren;
- hun gezinsleven beter te organiseren;
- tijd aan hun kinderen te besteden;
- en minder stress in het gezin te ervaren.

Reacties op stellingen over effecten van flexibele onderwijstijd

Voor alle vier de stellingen geldt dat de ouders die het niet (zeer) eens zijn afkomstig zijn van drie scholen: Bikube, Sterrenschool Apeldoorn en Sterrenschool Zevenaar. In het geval van Sterrenschool Bikube zou dat verklaard kunnen worden door het feit dat op die school nog maar zeer beperkt sprake is van flexibele onderwijstijden. Voor Sterrenschool Apeldoorn en Sterrenschool Zevenaar geldt desalniettemin dat ook daar de grootste groep ouders het (zeer) eens is met de stellingen. We kunnen niet verklaren en hebben geen inzicht in de redenen waarom een aantal ouders van deze scholen negatief op de stellingen reageert.

6.3 Personeel

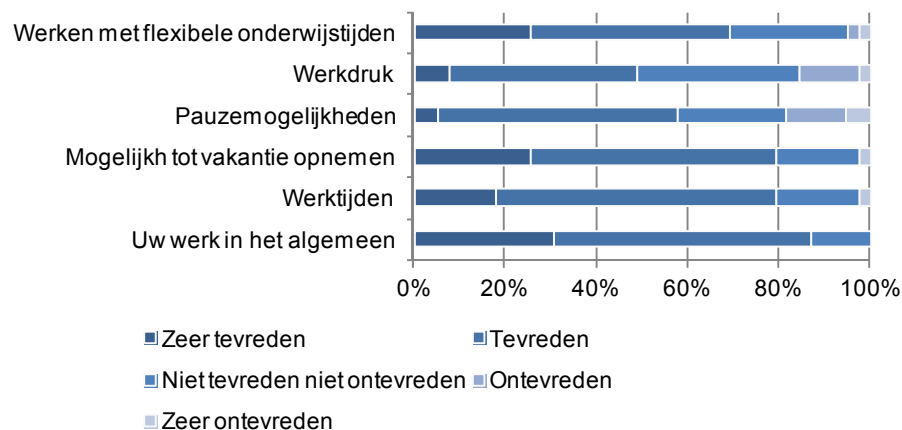
In totaal hebben 39 personeelsleden een enquête ingevuld.¹ Een groot deel van hen vervult meerdere functies. Naast de functies die in onderstaande tabel staan genoemd, betreft dat nog Intern Begeleider/zorgcoördinator, bestuurder, coördinator, ICC'er. Elk van deze functies wordt naast (ten minste) een andere functie vervuld.

¹ Zie voor responspercentages bijlage 1.

	Leerkracht	Pedagogisch medewerker	Directielid/ waarnemend	Onderwijs-assistent	Vakspecialist /mentor	Leerkracht-ondersteuner	Klassen-assistent	Totaal
Bikube	8	1	1	0	1	0	0	11
Casa	4	2	2	2	0	0	0	6
De School	4	0	1	0	0	0	0	4
Parapluschool	1	2	1	0	1	0	1	4
Sterrenschool Apeldoorn	3	4	1	3	0	1	0	8
Sterrenschool Zevenaar	4	0	1	0	4	1	0	6
Totaal	24	9	7	5	6	2	1	39

Het personeel van de experimentscholen is gevraagd om het werken met flexibele onderwijstijden op verschillende aspecten te beoordelen (zie onderstaande grafiek). Het personeel op de experimentscholen is met name tevreden over hun werk in het algemeen (bijna 90% is daarover tevreden of zeer tevreden). Overigens is uit ander onderzoek bekend dat ook op niet-experimentscholen het onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel in het primair onderwijs over het algemeen (zeer) tevreden is met hun werk. De daarin gevonden percentages zijn echter iets lager dan de tevredenheidpercentages bij de experimentscholen, namelijk 79 procent ten opzichte van 87 procent.² Geen van de personeelsleden van de experimentscholen heeft aangegeven (zeer) ontevreden te zijn.

Tevredenheid van personeel met ...

De meeste personeelsleden (80%) van de experimentscholen zijn eveneens tevreden of zeer tevreden over hun werktijden. Slechts een respondent geeft

² Zie Nota Werken in het onderwijs, 2012. We kunnen niet vaststellen of het gaat om een significant verschil. Evenmin kan worden vastgesteld waaraan het verschil moet worden toegeschreven.

aan hierover zeer ontevreden te zijn. De overige respondenten zijn noch tevreden noch ontevreden over hun werktijden.

Ook over de mogelijkheden om vakantie op te nemen is 80 procent van het personeel van de experimentescholen (zeer) tevreden. Ook hier is één respondent zeer ontevreden over en zijn de overige personeelsleden noch tevreden noch ontevreden.

Iets minder tevreden is het personeel over het algemeen over de pauzemogelijkheden. Desalniettemin is ook op dit punt meer dan de helft (58%) tevreden of zeer tevreden. 18 procent is (zeer) ontevreden over de pauzemogelijkheden en 24 procent is noch tevreden, noch ontevreden. De respondenten die ontevreden zijn over de pauzemogelijkheden zijn afkomstig van drie scholen: Bikube, De School en Sterrenschool Apeldoorn.

Een ander aspect van het werken met flexibele onderwijstijden waarover personeelsleden over het algemeen iets minder tevreden zijn, vormt de werkdruk. Ongeveer de helft van het personeel (49%) is hier (zeer) tevreden over, 36 procent is noch tevreden, noch ontevreden over de werkdruk. 13 procent van de personeelsleden is (zeer) ontevreden over de werkdruk. Personeel dat (zeer) ontevreden is over de werkdruk, werkt op Bikube en op Sterrenschool Apeldoorn.

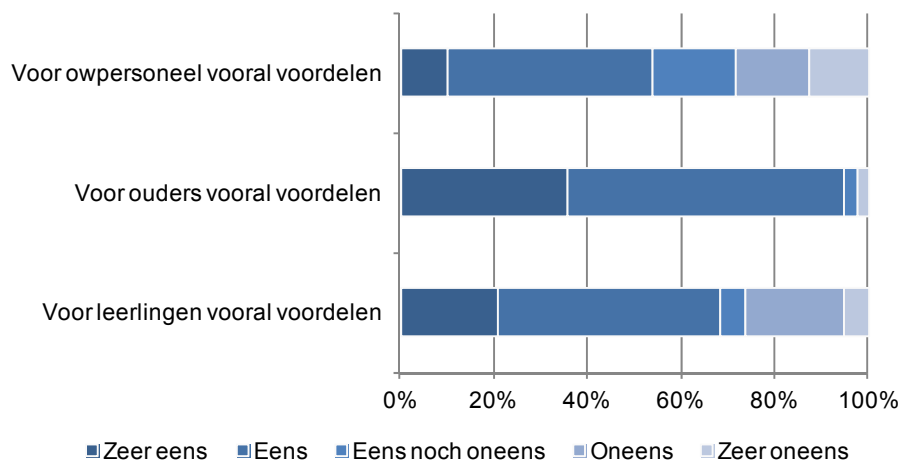
Personeel van Bikube is op meer aspecten ontevreden dan het personeel van andere experimentescholen. Dit hangt vermoedelijk samen met de korte voorbereidingstijd die aan het invoeren van flexibele onderwijstijden vooraf is gegaan. Uit het bezoek dat we aan de school hebben gebracht en de gesprekken die daar met docenten hebben plaatsgevonden bleek dat een belangrijk deel van het personeel niet gelukkig is met de invoering van flexibele onderwijstijden. Uit de enquête blijkt bovendien dat zes van de elf personeelsleden van deze school ontevreden of zeer ontevreden zijn over de communicatie omtrent de overgang naar flexibele onderwijstijden. Overigens is de flexibiliteit die op de betreffende school wordt geboden nog zeer beperkt.

Naast personeelsleden van Bikube is ook een aantal personeelsleden van de Sterrenschool Apeldoorn ontevreden over de werkdruk. Uit de gesprekken die zijn gevoerd met verschillende betrokkenen van deze school is naar voren gekomen dat de werkdruk niet per se het gevolg is van het werken met flexibele onderwijstijden, maar van de overgang op een nieuw onderwijsconcept.

Daarnaast is het personeel gevraagd om te reageren op een aantal stellingen. In de onderstaande grafiek zijn de antwoorden weergegeven op de volgende stellingen:

- ik zie voor onderwijspersoneel vooral voordelen van het werken met flexibele onderwijstijden ten opzichte van reguliere onderwijstijden;
- ik zie voor ouders vooral voordelen van het werken met flexibele onderwijstijden ten opzichte van reguliere onderwijstijden;
- ik zie voor leerlingen vooral voordelen van het werken met flexibele onderwijstijden ten opzichte van reguliere onderwijstijden.

Stellingen over voordelen van flexibele tijden

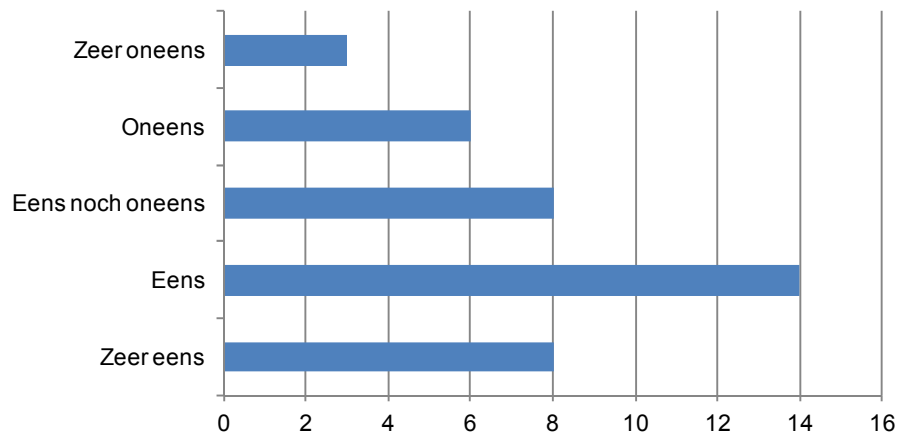

Uit de bovenstaande grafiek valt af te lezen dat volgens het personeel vooral ouders voordeel hebben van flexibele onderwijstijden. Ook is bijna 70 procent van het personeel van mening dat leerlingen vooral voordelen ondervinden van het werken met flexibele onderwijstijden. De meningen over de stelling dat het werken met flexibele onderwijstijden vooral voordelen met zich meebrengt voor onderwijspersoneel zijn het meest verdeeld. Iets meer dan de helft is het daar (zeer) mee eens, ongeveer een kwart is het eens noch oneens met die stelling en eveneens ongeveer een kwart is het (zeer) oneens met de stelling.

Personeelsleden die het oneens zijn met een of meer van de bovengenoemde stellingen zijn afkomstig van Bikube (13x), De School (4x) en Sterrenschool Apeldoorn (5x). We kunnen dit niet verder toelichten. Een van de personeelsleden van Bikube schrijft in een toelichting op de vragenlijst: "Aangezien we nog maar kort met flexibele onderwijstijden werken kan ik nog niet echt positief zijn m.b.t. de vragen die hierover gesteld zijn. Tot nu toe heeft het meer werk opgeleverd".

Hieronder staat grafisch weergegeven hoeveel personeelsleden het eens of oneens waren met de stelling 'door de invoering van flexibele onderwijstijden hebben leerlingen meer effectieve onderwijstijd dan met reguliere onderwijstijden'. De grootste groep personeelsleden (22) is het hiermee eens of zeer eens, acht zijn het eens noch oneens met deze stelling en negen personeelsleden zijn het oneens of zeer oneens. Er zijn drie scholen waarvan alle personeelsleden het (zeer) eens zijn met de stelling: de Casaschool, de Parapluschool en Sterrenschool Zevenaar. Op twee van de andere drie scholen zijn de meningen verdeeld, maar zijn meer personeelsleden het (zeer) eens met de stelling dan (zeer) oneens (De School en Sterrenschool Apeldoorn). Op Bikube zijn meer personeelsleden het (zeer) oneens dan (zeer) eens met de stelling.

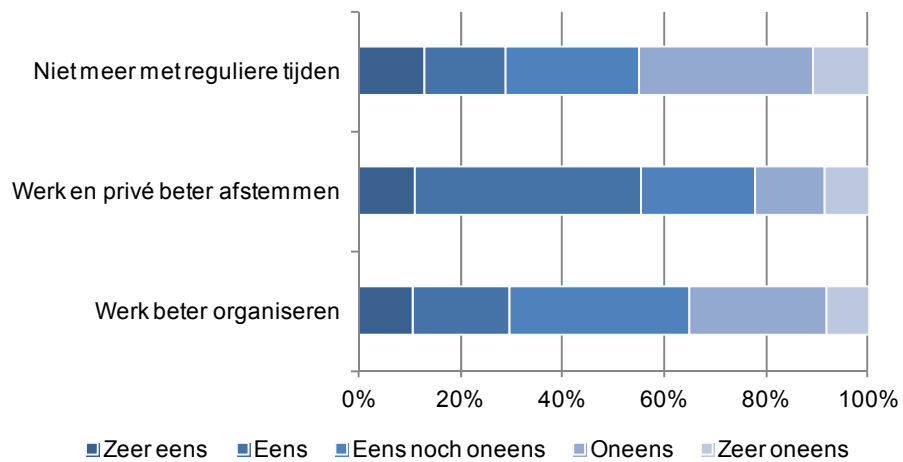
Door de invoering van flex owtijden hebben llen meer effectieve onderwijstijd dan met reguliere owtijden

Een ander deel van de stellingen heeft betrekking op het werk zelf. Een deel van deze stellingen staat weergegeven in onderstaande grafiek. De stellingen luiden:

- ik zou niet meer op een school met reguliere onderwijstijden willen werken;
- door het werken met flexibele onderwijstijden kan ik werk en privé beter op elkaar afstemmen dan met reguliere onderwijstijden;
- door het werken met flexibele onderwijstijden kan ik mijn werk beter organiseren dan met reguliere onderwijstijden.

Stellingen over werken met flexibele tijden

De meningen zijn verdeeld. Op drie van de zes scholen zeggen alle personeelsleden het (zeer) eens te zijn met de stelling 'ik zou niet meer op een school met reguliere onderwijstijden willen werken' (Casa, Parapluschool en Sterrenschool Zevenaar). Op de andere drie scholen zijn de meningen hierover verdeeld. Ook voor de stelling dat werk en privé als gevolg van het werken met flexibele onderwijstijden beter op elkaar kunnen worden afgestemd, geldt dat geen van de personeelsleden van de Parapluschool en Sterrenschool Zevenaar het daarmee oneens is. Op de overige scholen zijn de meningen hierover verdeeld.

Geen van de personeelsleden van Bikube is het eens met de stelling 'door het werken met flexibele onderwijstijden kan ik mijn werk beter organiseren'. Op de Parapluschool en de Sterrenschool Zevenaar is niemand het oneens met de betreffende stelling. Op de andere scholen zijn de meningen verdeeld.

BIJLAGE 1

RESPONS

Respons ouders

In de onderstaande tabel wordt per school een indicatie van de responspercentages gegeven voor de enquête die onder ouders gehouden is. Het gaat om een indicatie, omdat we geen informatie hadden over het aantal ouders dat aan de school verbonden is, alleen over het aantal leerlingen en omdat het aantal leerlingen op een aantal scholen zeer snel groeit. Dat betekent dat een aantal ouders (met name van Casa en Sterrenschool Zevenaar) de enquête nog niet in konden vullen, omdat zij nog maar zeer kort aan die scholen verbonden waren.

Het responspercentage is berekend door het aantal kinderen dat de responderende ouders op de school hebben af te zetten tegen het totale leerlingenaantal van de school.

Over het algemeen is de respons per school goed te noemen. Alleen de respons bij Bikube is achtergebleven. Dit hangt mogelijk samen met het feit dat op die school een zeer beperkt deel van de ouders gebruikmaakt van de mogelijkheid van flexibele onderwijstijden. Voor alle scholen geldt dat het aantal ouders dat gebruikmaakt van een arrangement met flexibele onderwijstijden is oververtegenwoordigd in de respons.

Responspercentage ouders per school (indicatie)

School	Aantal ouders	Aantal kinderen	Totaal aantal leerlingen	Responspercentage
Bikube	19	31	178	17%
Casa	31	40	65	62%
De School	24	32	54	59%
Parapluschool	18	20	26	77%
Sterrenschool Apeldoorn	48	68	85	80%
Sterrenschool Zevenaar	32	44	75	59%
Totaal	172	235	483	49%

Respons personeel

De respons van het personeel is van de meeste scholen rond de 50 procent of hoger. Alleen de respons onder het personeel van De School is daarbij achtergebleven. De respons onder personeel ligt bij Casa en Sterrenschool Zevenaar beduidend hoger dan 50 procent.

	Aantal respondenten	Totaal personeel	Respons-percentage
Bikube	11	18	61
Casa	6	8	75
De School	4	13	31
Parapluschool	4	8	50
Sterrenschool Apeldoorn	8	17	47
Sterrenschool Zevenaar	6	7	86
Totaal	39	71	55

Regioplan Beleidsonderzoek

Nieuwezijds Voorburgwal 35

1012 RD Amsterdam

T 020 531 531 5

F 020 626 519 9

E info@regioplan.nl

I www.regioplan.nl